

**ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ
КАФЕДРА СУСПІЛЬНИХ НАУК**

**ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ
СТУДЕНТА:
СУСПІЛЬСТВО, ДЕРЖАВА, ПРОФЕСІЯ**

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ XIII СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Житомир 2022

УДК 327(477)

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Поліського національного університету.

Протокол № 4 від 26 жовтня 2022 р.

Редколегія:

Муляр Володимир – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Романюк Неля - доктор історичних наук, професор кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Суліменко Олександр – кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Махорін Геннадій – кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Шевчук Світлана – кандидат філософських наук, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Шевченко Олександр – кандидат психологічних наук, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Мельничук Вікторія – кандидат філософських наук, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Марченко Світлана – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Михайлова Тетяна – старший лаборант кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Рецензенти:

Стельникович Сергій – доктор історичних наук, професор кафедри історії України Житомирського державного університету імені Івана Франка

Данкевич Віталій – доктор економічних наук, декан факультету права, публічного управління та національної безпеки Поліського національного університету

Формування особистості студента: суспільство, держава, професія: збірник матеріалів XIII студентської науково-практичної конференції (15 грудня 2021 р., м. Житомир). – Житомир: Поліський національний університет, 2022. – 74 с.

Збірник матеріалів містить тези доповідей, подані на XIII студентську науково-практичну конференцію «Формування особистості студента: суспільство, держава, професія», яка відбулася в Поліському національному університеті (м. Житомир) 15 грудня 2021 року.

Збірник адресовано науково-педагогічним працівникам, аспірантам, магістрантам, студентам і всім, хто цікавиться проблемами формування суспільно-політичних, правових, екологічних, філософсько-культурологічних та історико-краєзнавчих ціннісних орієнтацій студентської молоді.

Матеріали конференції надруковано в авторській редакції.

© Колектив авторів, 2022

ЗМІСТ

<i>Бігун Ольга</i> ЦІННОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ: ПРОБЛЕМА ІДЕНТИЧНОСТІ.....	4
<i>Лябах Ірина</i> СОЦІАЛЬНО-ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ ПОСМЕРТНОГО ДОНОРСТВА В УКРАЇНІ.....	10
<i>Гряділь Тетяна</i> АНАЛОГІЯ В НАУЦІ ТА ПРАВОЗНАВСТВІ.....	14
<i>Прокопчук Анна</i> СЛОВ'ЯНОФІЛЬСТВО ЯК ІДЕОЛОГІЯ КИРИЛО-МЕФОДІЇВСЬКОГО БРАТСТВА.....	19
<i>Яніцька Софія</i> ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ЦІННОСТЕЙ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ..	22
<i>Чурина Анастасія</i> ЕКОЛОГІЧНА СВІДОМІСТЬ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ УРБАНІЗАЦІЇ.....	26
<i>Поліщук Віта</i> ГІПОТЕЗА В НАУЦІ ТА ПРАВОЗНАВСТВІ.....	31
<i>Бернацький Андрій</i> ЩОДО ПРОБЛЕМИ ЕСТЕТИЧНОГО КРИТЕРІЯ НАУКОВОСТІ.....	34
<i>Руденко Олена</i> АРХІТЕКТУРА УКРАЇНИ В XIV-XVI СТОЛІТТІ.....	39
<i>Нестерчук Олександр</i> РОЗВИТОК СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА ТЕРИТОРІЇ ВОЛИНИ В ПЕРІОД УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917-1921РР.....	45
<i>Баранівський Дмитро</i> КРИМСЬКЕ ПИТАННЯ У ПОЛІТИЦІ ГЕТЬМАНА СКОРОПАДСЬКОГО.....	48
<i>Пасічник Олександра</i> СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ ФОРСОВАНОЇ ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	51
<i>Когоушек Юлія</i> ПІСЛЯВОЄННА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ (1945 – ПОЧАТОК 1953 Р.): ДОСЯГНЕННЯ І НЕВДАЧІ	55
<i>Сич Марія</i> ТРОКОВИЦЬКИЙ ПОЕТ.....	60
<i>Степура Вікторія</i> СИМВОЛІЧНИЙ ЛАНЦЮГ ЗЛУКИ.....	63
<i>Прищепя Олена Ярославна</i> ОКРИЛЕНИЙ МРІЄЮ: ІСТОРІЯ ЖИТОМИРСЬКОГО ВІНАХІДНИКА.....	66
<i>Шикірава Анна</i> ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ОФОРМЛЕННЯ РУХУ ПАЛИВА.....	71

Бігун Ольга,
студентка II курсу факультету
економіки та менеджменту
Поліського національного
університету
Науковий керівник:
доктор філософських наук,
професор В. І. Муляр

ЦІННОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ: ПРОБЛЕМА ІДЕНТИЧНОСТІ

Людина, як відомо, – це істота, яка має низку сутнісних особливостей. Серед них і здатність виробляти знаряддя праці, і здатність до абстрактного, понятійного та категоріального мислення, і здатність творити штучну мову тощо. Думається, що до сутнісних особливостей людської природи потрібно обов'язково віднести потребу самореалізуватися. Самореалізація – ензистенційна ознака людини в цілому, в тому числі на рівні окремого людського індивіда. Однак самореалізація як вільне розкриття індивідуальності в процесі її багатогранної діяльності, як опредметнення сутнісних сил особистості в процесі вільної діяльності [4, с. 135], безсумнівно, неможлива без того, що людський індивід являє собою. Потрібно усвідомлювати себе як особистість та індивідуальність, як таку окремішність, яка є чимось цілісним і унікальним. Ця умова самореалізації передбачає самопізнання та пошуки ідентичності. Останнє, як поняття, зазначають автори книги «Ідентичність: філософський і психологічний аналіз» П. Гнатенко та В. Павленко, до недавнього часу практично не використовувалось, а тому не було предметом ні теоретичного, ні емпіричного вивчення [1, с. 3]. І все ж упродовж останніх двох-трьох десятиліть ідентичність стала провідною проблемою для соціуму будь-якого рівня – окремої людини, соціальних груп, націй, народів, держав тощо. Про це пишуть багато дослідників. Зокрема, В. Малахов зазначає, що термін «ідентичність» ґрунтовно потіснив, а подекуди й повністю відтіснив звичні терміни на зразок «самосвідомість» і «самовизначення» [2, с. 43]. А С. Холл підкреслює, що «в останні роки спостерігається справжній дискурсивний вибух навколо поняття

«ідентичність» [5, с. 260]. В нашій ж статті ми хочемо показати, що ідентичність є актуальною особливо для молоді людини, яка лише закладає підґрунтя своєї життєдіяльності.

Зміни, що відбуваються в сучасній соціокультурній дійсності під впливом світових тенденцій, таких як глобалізація, інформаційна, сексуальна та інші революції, здійснюють істотний вплив на еволюцію цінностей людини, як матеріальних, так і духовних. Ці поняття набувають нового змісту в контексті соціальних реалій, що виникли через постійні процеси модернізації, глобальні зміни суспільних відносин, що почалися в другій половині ХХ століття і продовжуються донині. Вони з неминучістю призвели до значних зрушень у системі ціннісних орієнтацій молодого покоління, мотивації вибору сфери професійної діяльності. Тому у цей життєвий період у молодих людей на перший план виходять проблеми, пов'язані з переосмисленням навколишнього світу, ціннісних уявлень, світогляду в цілому. У молодих людей загострюється інтерес до створення свого образу в майбутній професії.

Виходячи з моїх спостережень сучасна молодь прозахідна. Для неї характерний лібералізм у всьому. Сучасні молоді люди толерантні до релігій, кольору шкіри, сексуальної орієнтації, байдужі до політики, заповзятливі в економіці, незалежні в особистих відносинах. Орієнтація сучасної молоді на матеріальне благополуччя, будучи досить сильною, все ж поступається духовним цінностям, таким як благополуччя у взаєминах з близькими. З іншого боку, матеріальне благополуччя може поки недооцінюватися через те, що більшість студентів живуть на кошти батьків, у них відсутня власна сім'я, яку треба утримувати. Для молодих людей важливішими є дозвілля, робота, спілкування. Для дорослих – місто, місце існування, країна, суспільство. Практично будь-яка людина молодого віку говорить по-англійськи, володіє комп'ютером, вправно користується Інтернетом. Одних цих здібностей вже досить, щоб скласти гідну конкуренцію старшому поколінню, наприклад, при прийомі на роботу. Натомість свої інтелектуальні, творчі здібності молоді люди оцінюють досить низько. Це формує певною мірою невіру молоді в свої

сили і, звичайно, негативно відображається на її притоці в сферу інтелектуальної праці. В цьому, в тому числі, винна система вітчизняної освіти, що сприяє формуванню у школяра почуття аутсайдера, яке він згодом не завжди може подолати в собі. Погіршуються соціальні джерела відтворення інтелектуального потенціалу в суспільстві. Цінність розумової праці, освіти і знань в цілому, продовжує швидко падати в очах молоді. Власна держава перестає бути тим острівцем, де молода людина має змогу самовизначення у житті. Тому молодь дуже уважно «вдивляється» в Захід, де вона бачить власну перспективу.

«Зарубіжжя» для молоді більш привабливе, цим можна пояснити прагнення молодих людей здобути освіту за кордоном або в престижних вишах нашої країни, які мають зв'язки з іноземними навчальними закладами. Така освіта стає запорукою, першою сходинкою до досягнення своєї мети як професіонала та громадянина. Вітчизняна ж освіта сьогодні – це поки ще більшою мірою ключ до успішної кар'єри, ніж до саморозвитку. Хоча навіть з приводу першого можна дискутувати.

Особлива роль в житті кожної людини належить правильному вибору професії. Кар'єра зараз для молоді стоїть на першому місці. Економічна незалежність - ознака сучасної людини. Багато хто починає працювати або готувати себе до майбутньої роботи ще зі шкільної лави. Чомусь очевидна, здавалося б, дилема, стала не такою вже й очевидною. Між сім'єю і роботою навіть дівчата вибирають роботу, що ще раз підкреслює сучасний західний світогляд. Професійні плани у молоді виникають, як правило, під впливом різних причин: думки батьків, вчителів, друзів, книг, власних роздумів. Поширена помилка молоді полягає у розгляді престижної професії як безпосереднього джерела доходу. Ніби саме володіння професією апріорі забезпечує людину грошми. Проте досить часто професії, які сприймаються як престижні, де-факто не обов'язково є найприбутковішими. Адже бажаючих займатися ними зазвичай виявляється набагато більше, ніж реально потрібно. В цьому контексті варто звернути увагу на слова юного К. Маркса, якого в наш

час практично не цитують. Однак, будучи у віці всього сімнадцяти років, він написав працю «Роздуми юнака при виборі професії», де зазначав, що вибір професії є надзвичайно важливим рішенням будь-якої людини, яка бажає протягом свого життя самореалізуватися, знайти і втілити власну ідентичність. «Можливість такого вибору, – писав К. Маркс, – є величезною перевагою людини перед іншими істотами світу, однак разом з тим вибір цей є такою дією, яка може знищити все життя людини, розладнати усі її плани і зробити її нещасною. Серйозно зважити цей вибір – така, отже, перша зобов'язаність юнака, який починає свій життєвий шлях і не бажає віддати випадку найважливіші свої справи» [3, с. 1].

На тлі показаних вище цінностей сучасної молоді на шляху пошуку власної ідентичності та самореалізації непомітно відійшли на задній план цінності здоров'я та дружби. Що стосується першого, то ми спостерігаємо, як і в контексті дорослих, дві заперечуючі одна одну тенденції: з одного боку, це збалансоване харчування, розвантажувальні дні, заняття в тренажерних залах або вдома, що говорить про інформованість і турботу про себе, з іншого – шкідливі звички, які правильніше буде називати стильовими, тобто похідними від стилю життя, сидячий спосіб життя, недосипання. У підсумку турбота про здоров'я перетворюється на фарс, статтю витрат, спосіб зайняти думки і час. Дружба ж великою мірою залишилася бути властивою лише людям духу, для інших людей на зміну дружбі прийшли кар'єризм і меркантилізм – ідоли сучасного світу, які поступово підкоряють собі розум, втручаються у самотійне життя молодих людей і відсувають на другий план речі, що роблять людину Людиною, а не машиною для досягнення матеріальних благ і споживання. Власне це шлях, сучасного неолібералізму, коли люди конкурують між собою так, що в тебе немає друзів, довірених людей, немає нікого, на кого ти міг би покластися у важкі хвилини свого життя. Це шлях, де виживає сильніший і на якому через моральні принципи можна легко переступати на противагу індивідуальним інтересам. У наш час це протистояння людського та меркантильного набуло особливої гостроти.

Проблема, означена вище, помітна на усіх щаблях життєдіяльності сучасної людини : від міжнародних відносин, геополітичної атмосфери у світі і до буття окремого людського індивіда. Як наслідок, молодь стикається з проблемою вибору: власних принципів та пріоритетів, професійної діяльності, вибору ідентичності. У молодій людини настає час простих і одночасно складних запитань: якою вона має бути? якою вона потрібна світу?

Звичайно, нам хочеться бути досконалими, показувати такий собі чистий, красивий образ моральної, професійної, колективістської, здатної на справжні людські вчинки людини. Добре, якщо це прагнення є нашим внутрішнім поривом внаслідок сталих переконань. Однак будь-якій людині, навіть дорослій, не завжди вдається жити у відповідності зі своїми уявленнями про справедливість, добро, совість, людяність врешті. «Проза життя» нерідко вимагає грати ролі, виконувати функції, які, в принципі, не збігаються з розумінням молоді людини про те, що вона має робити в цьому житті. Така колізія первинних, ще неусталених, переконань молоді людини і тих соціальних ролей, які вона мусить виконувати на угоду соціальним стандартам, що функціонують в суспільстві, створює неймовірне психологічне напруження для неї, формує двоїстість, троїстість внутрішнього світу. Це ситуація, коли молода людина не бачить себе в соціальному просторі, бо відчуває, що її справжні людські сили не є актуальними на ринку людських знань, умінь, потреб, інтересів, цінностей врешті. Її самореалізація і пошук самої себе, власного єства, самості, ідентичності перетворюються в банальну сцену, де молода людина виконує роль, яку їй прописав режисер. Звідси – розчарування молоді людини, її зневіра, замкнутість в собі, самоізоляція. Це в кращому випадку, в гіршому – антисуспільна поведінка, так звані девіантні способи життя.

Звичайно, є інша стратегія життя – бути самим собою. Тому що і світ є самим собою. В ньому є і добро, і зло, і досконалості, і недосконалості. Саме тому світу потрібні наші недосконалості, так само як і наші чесноти. Нашим дітям важливо буде знати, що ми теж помилялися і отримували «двійки», нас

теж виставляли з класу, а перше кохання розбилося вщент через дрібниці. Інакше йому буде здаватися, що ви, такий ідеальний, зовсім його не зрозумієте.

З партнером по життю просто гранично важливо не бути ідеальним: з ним важливо бути живим. Інакше, якщо ви обоє тільки граєте ролі, є шанси прожити разом більшу половину життя, та так і не зустрітися по-справжньому.

Отже, кожна молода людина має, в принципі, дві стратегії свого розвитку, розбудови власної життєдіяльності. Вони показані вище. Що людина обирає – це проблема її вибору. Разом з вибором вона шукає власну самореалізацію, власну ідентичність. Результат таких пошуків – саме життя людини, її внутрішній комфорт чи не комфорт, задоволеність життям або ні.

Список використаних джерел

1. *Гнатенко П. И., Павленко В. Н.* Идентичность: философский и психологический анализ. – Киев, – 1999. – 466 с.
2. *Малахов В. С.* Неудобства с идентичностью // Вопросы философии. – 1998. – № 2. – С. 43–53.
3. *Маркс К.* Размышления юноши перед выбором профессии // Маркс К., Энгельс Ф. Из ранних произведений. – Москва: Политиздат. 1956. – С. 1–5.
4. *Муляр В. І.* Проблема становлення особистості в системі «індивід-суспільство» /філософсько-культурологічний аналіз/. – Житомир: ЖДТУ, 2005 – 320 с.
5. *Холл С.* Кому нужна «идентичность» // Національна ідентичність: Хрестоматія. – Харків: Крок, 2002. – С. 260–278.

Лябах Ірина,
Студентка III курсу факультету права,
публічного управління та національної
безпеки Поліського національного
університету
Науковий керівник: кандидат
психологічних наук, доцент
О. М. Шевченко

СОЦІАЛЬНО-ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ ПОСМЕРТНОГО ДОНОРСТВА В УКРАЇНІ

Посмертне донорство є досить важливою, глибинною та актуальною темою сьогодення. З кожним новим днем розвивається людство, а з ним і різні галузі, серед яких медицина та право. Питання посмертного донорства повинно поставати свідомо, виважено й обґрунтовано, його необхідно розглядати як з морально-етичної так і з юридичної сторін.

Серед науковців, вчених, медиків, які досліджували поняття посмертного донорства, його проблеми, природу, законодавче закріплення є М. С. Брюховецька, М. Ю. Щирба, Г. В. Анікіна, І. М. Танасійчук, Г. В. Чеботарьова, С. О. Сліпченко, О. Р. Шишка та інші.

Посмертне донорство – це вкрай важливе, серйозне та благородне питання, з яким людство зустрічається на різних етапах свого буття. Людина, перебуваючи у хворому стані або будучи здоровою, може прийняти рішення, яке в подальшому врятує життя іншій особі, що, на нашу думку, необхідно вважати дійсно за пожертву.

М. С. Брюховецька зазначає, що питання трансплантації органічних матеріалів є сферою особистих прав людини. Вона акцентує на важливості як медичних аспектів, так і низки фундаментальних правових, моральних та етичних питань, пов'язаних із трансплантологією [1, с. 92].

Ми абсолютно згодні з вище викладеною думкою, оскільки перед тим, як стати посмертним донором, суб'єкт повинен чітко відповісти на питання: чи є дане рішення свідомим та вільним, а також вивчити юридичну сторону посмертного донорства.

Ми вважаємо, що прийняття такого рішення для багатьох людей є досить складним з погляду на те, що людині важко сприйняти факт «дарування» свого органу, частини свого тіла іншому. Не зважаючи на це, суб'єкту, що виступатиме посмертним донором (донором-трупом), необхідно усвідомити, що після смерті його тіло вже не буде функціональним, не буде виглядати як за життя, проте воно може відновити або навіть врятувати життя реципієнту.

Моральну сторону можна розглядати не лише з позиції донора, а й інших осібних людей. Ніхто не може засуджувати волевиявлення донора, пригнічувати та тиснути на нього. З іншого боку, існує болюче сприйняття близьких людей або несприйняття тіла померлого, як єдине ціле, оскільки воно не матиме вигляд як таке, що було в перші хвилини чи години смерті.

До морального аспекту належать і основні принципи застосування трансплантації, що регламентуються чинним законодавством. Серед них виділено добровільність, гуманність, анонімність, достойне ставлення до тіла людини у випадку посмертного донорства [3]. Відповідно, дані принципи тісно пов'язані з мораллю і не повинні порушуватись.

Юридичний аспект полягає у закріпленні трансплантації в чинному законодавстві України, роз'яснення громадянам їх прав та обов'язків у даному питанні, де гарантом захисту волі, гідності, прав, тіла донора, якості і безпеки трансплантації є держава, при цьому унеможлиблюється та забороняється рекламування і торгівля анатомічними матеріалами, надання донорських органів не потенційним реципієнтам за медичними показаннями.

Згідно з частиною 1 статті 2 Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині», Законодавство України про трансплантацію базується на Конституції України та складається з цього Закону та Основ законодавства про охорону здоров'я, а також з прийнятих на їх основі нормативно-правових актів [3].

Серед найважливіших юридичних особливостей процесу трансплантації, на нашу думку, слід виокремлювати такі:

1. Кожна повнолітня дієздатна особа, яка погодилась на вилучення анатомічних матеріалів після смерті, повинна бути проінформована про те, що вона має написати відповідну письмову згоду. Якщо особа не бажає стати посмертним донором, вона пише письмову незгоду, при цьому ніхто не має права без дозволу використовувати анатомічні матеріали даної людини. У випадку, якщо суб'єкт передумав, він може подати письмове відкликання своєї попередньої згоди.

2. Частина 11 статті 16 Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» регулює той випадок, коли людина за свого життя не встигла прийняти рішення щодо подальшого використання її тіла, тобто не висловила своєї згоди або незгоди на посмертне донорство. Дана частина визначає коло відповідальних осіб, які самостійно виносять дане рішення та надають дозвіл або заборону на вилучення анатомічного матеріалу з померлої особи [3].

3. Відповідно до чинного законодавства встановлюються умови та порядок вилучення анатомічних матеріалів з донора-трупа. Ніхто не може передчасно вилучати анатомічні матеріали та порушувати порядок даної процедури, встановлюється ряд заборон щодо вилучення анатомічних матеріалів. Забороняється проводити діяльність пов'язану з трансплантацією будь-яким іншим органам, крім тих що визначаються Законом України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» (заклади охорони здоров'я, бюро судово-медичної експертизи або інші суб'єкти господарювання, що визначаються цим Законом), а також вилучати анатомічні матеріали, якщо не було надано згоду посмертним донором, або уповноваженими на це особами.

4. Цивільний кодекс України закріплює право на донорство і вказує, що взяття різних анатомічних матеріалів та окремих органів з тіла фізичної особи, яка померла, допускається, крім випадків і в порядку, встановлених Законом [4].

Вилучення анатомічних матеріалів у донора-трупа для трансплантації можливе після підписання акту констатації смерті його головного мозку, а їх вилучення для виготовлення біоімплантатів дозволено після підписання акту констатації смерті його головного мозку або після фіксації факту біологічної смерті особи у її медичній документації [3].

М. Ю. Щирба стверджує, що правове регулювання донорства після смерті загалом поділяється на дві моделі правового регулювання. Сутність цих моделей у правовій демократичній державі полягає у максимальному врахуванні прижиттєвої волі людини. Перша модель ґрунтується на припущенні загальної згоди. Друга (найбільш поширена) – це модель запиту згоди у самого донора за його життя, або в близьких родичів – після його смерті [4].

Ми погоджуємось з думкою М. С. Брюховецької щодо наявності у правовідносин, які виникають в процесі діяльності, пов'язаної з посмертним донорством, низки специфічних ознак, що відображаються на їх правовій суті. Задля правового регулювання, а також захисту прав та інтересів членів сім'ї померлого, працівників медичних закладів, реципієнтів надзвичайно важливим є застосування договірної моделі регулювання зазначених правовідносин. Також це важливо і необхідно для попередження правопорушень у сфері донорства в цілому [2, с.119].

Отже, як висновок, слід зазначити, що посмертне донорство є досить актуальним питанням. Кожного дня хтось помирає, а дехто потребує негайного порятунку. Досить часто лічені хвилини є вирішальними у житті людини. Посмертне донорство містить як моральний так і правовий аспекти, які пов'язані між собою.

Моральний аспект проявляється у ставленні майбутнього донора до подальшої долі його тіла, а також своїх рідних та близьких.

Юридичний аспект базується на чинному законодавстві, що регламентує посмертне донорство та його захист, встановлює покарання пов'язане з

порушенням прав донора, серед яких є незаконна торгівля анатомічними матеріалами людини.

Список використаних джерел

1. Брюховецька М. С. Право на посмертне донорство як особисте немайнове право фізичної особи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2016. №21. С. 91-94.
2. Брюховецька М. С. Загальна характеристика договірному регулюванню посмертного донорства. *Право і безпека*. 2017. №3 (66). С. 117-120.
3. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині: Закон України від 15.03.2021, № 2427-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19#Text> (дата звернення: 14.06.2021).
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003, редакція від 13.06.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 14.06.2021).
5. Щирба М.Ю. Донорство і трансплантація в аспекті прав пацієнтів. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2018. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/25-28_1.pdf (дата звернення: 14.06.2021).

Гряділь Тетяна,
студентка III курсу факультету права,
публічного управління та національної
безпеки Поліського національного
університету
Науковий керівник: кандидат
філософських наук, доцент
С.Ф. Шевчук

АНАЛОГІЯ В НАУЦІ І ПРАВОЗНАВСТВІ

Логіка відіграє досить важливу роль в нашому житті. Кожного дня ми постійно щось аналізуємо, про щось мислимо. За допомогою мислення ми пізнаємо світ і саме таку діяльність вивчає логіка. Сучасний світ тяжко уявити без логіки. Адже її використання можна спостерігати у всіх сферах

життєдіяльності людини. Наприклад, вчителі та викладачі, аналізуючи певну інформацію, застосовують мислення, щоб передати свої знання учням і студентам, також дуже важливе її застосування для медичних працівників та працівників друку, журналістів. Особливе значення має мислення для юристів, оскільки для того, щоб розібратися у певній справі необхідно проаналізувати, дослідити кожную деталь і обґрунтувати свою думку.

Найчастіше для такого виду діяльності застосовують умовивід.

Як стверджується у підручнику з логіки Г. О. Орендарчук «Умовивід – це форма мислення, в якій з одного або кількох істинних суджень на основі певних правил виводу отримують нове судження» [4, с. 96]. Умовивід застосовується для встановлення відношень між судженнями з метою отримання нового знання, «елементи якого або іманентно містяться в наявних вихідних знаннях, розширюють або доповнюють останні» [2, с. 109].

Умовивід складається з засновків і висновку, а також певних правил і законів, за допомогою яких будується сам умовивід. Часто правила і закони називають обґрунтовуючим знанням, оскільки вони пояснюють утворення висновку із змісту засновків. У засновках і висновках можуть застосовуватися як прості так і складні судження.

За переказами, умовивід застосовували ще в Середньовіччі під час публічних диспутів в європейських університетах, оскільки, для того, щоб дійти до істини, одна група осіб доказували істинність певних тверджень і обґрунтовували свою думку досить влучними аргументами, а інші – навпаки, хибність цих тверджень.

Особливим видом умовиводу є аналогія.

Варто зазначити, що аналогія – це такий традуктивний умовивід, в якому висновок про належність або не-належність якоїсь ознаки предмету думки здійснюється на підставі подібності цього предмету до інших [3, с. 352].

Тобто дослідивши і виокремивши ознаки одних предметів, можна припустити, що інші предмети, які важко дослідити, мають такі самі (аналогічні) ознаки.

Прикладом аналогії є думка про те, що на Марсі існує життя, що було сформоване на основі того, що Марс – планета і має певні схожості з планетою Земля і з цього можна зробити висновок, що на Марсі є життя також.

Важливо, що до термінів аналогії належать: модель, оригінал, основна ознака, переносна ознака. Модель (М) – це предмет, ознака якого переноситься на інший предмет. Оригінал (О), або прототип – це предмет, на який переноситься ознака із моделі. Основна ознака (Q1) – це ознака, що є спільною для М та О. Переносна ознака (Q2) – це ознака, що переноситься із М на О [3, с. 352].

У підручнику Г. О. Орендарчук схема міркування за аналогією має такий вигляд:

« Предмет А має ознаки а, b, c, d.

Предмет В має ознаки а, b, c.

Можливо, що і предмет В має ознаку d» [4, с. 102].

Розрізняють такі види аналогій: аналогію властивостей, аналогію відношень, строгу та нестрогу аналогії.

Аналогія властивостей – умовивід, у якому два предмета мають певні спільні властивості (можна зробити висновок, що інші властивості також подібні між собою).

Аналогія відношень – відношення між одними предметами подібні з відношеннями між іншими предметами.

У вказаному нами підручнику строга аналогія визначається як «...такий умовивід, в якому висновок робиться на основі знання того, що ознака, яка переноситься (d), з необхідністю зв'язана з іншими подібними ознаками (а, b, c)» [4, с. 103].

Такий вид аналогій має тільки достовірні висновки, тому її застосування в наукових дослідженнях є досить доречним.

Нестрога аналогія – це такий умовивід, в якому невідомо, чи знаходиться ознаки, які ми ймовірно приписуємо предмету у зв'язку з тими ознаками, за

якими предмети схожі. Тому у цьому випадку матимемо лише ймовірні висновки.

Аналогія має широке застосування. Часто її використовують в науці, на підставі досліджень одного предмету можна зробити висновок про предмет з подібними ознаками. Таким чином цей вид умовиводу застосовують в техніці, математиці та ін.

Складність процесів наукового пізнання та різноманіття завдань, які вирішує наука протягом своєї історії спонукають до широкого застосування як строгої так і нестрокої аналогій [1].

З історії науки відомо багато випадків застосування аналогії вченими. Для прикладу, французький інженер С. Карно – засновник теорії теплових машин, розкрив принцип роботи таких машин, провівши аналогію з водяним двигуном. Аналогія була проведена між тим, як переходить тепло від теплового тіла до холодного і падінням води з висоти вниз. Це – приклад суворої аналогії, оскільки порівняння спирається на істотні риси процесів. В історії фізики є й приклади вельми вільних (нестрогих) аналогій, що зіграли не менш важливу роль у розвитку науки. Так, Кеплер – відкривач законів руху планет, провів аналогію між тяжінням небесних тіл та взаємною любов'ю. Ці зіставлення можуть здаватись сьогодні дивними, та саме вони наштовхнули вченого-астронома щодо введення поняття сили в астрономію. Винахідника книгодрукування – Гутенберга наштовхнуло на ідею пересувного шрифту карбування монет. Цей винахід, отриманий шляхом умовиводу за аналогією, не лише поклав початок книгодрукуванню, але й став тектонічним зрушенням всієї людської культури [1].

Також аналогія широко використовується в праві. Для прикладу для розкриття кримінального правопорушення суддя не тільки аналізує матеріали справи, але й досліджує матеріали інших справ, які схожі до цієї і таким чином це дає змогу прийняти зважене рішення. Наведений приклад лягає в основу судових і адміністративних прецедентів, що є джерелом права в країнах англо-американської правової сім'ї. Варто зазначити, що в Україні дедалі більшого

поширення набувають рішення Європейського суду з прав людини, на які спираються не тільки судді, але й адвокати.

У законодавстві України теж має місце аналогія. Так, при виникненні прогалин у праві застосовують аналогію права і аналогію закону.

Аналогія права має на меті вирішення справи за допомогою загальних та галузевих принципів права, а аналогія закону – з використанням іншої норми права, яка подібна до тієї, якої не вистачає.

При аналогії закону застосовуються не будь-які правові норми, а лише ті, що перебувають «в межах» даної галузі права, оскільки це мають бути норми, що не суперечать суті відносин, до яких вони застосовуються за аналогією [5].

Отже, логіка визначає мислення як засіб пізнання. Великого поширення набувають умовиводи. Умовивід – це форма мислення, при якій з одного чи кількох суджень формують нове судження. Умовивід складається з засновків, висновків та обґрунтовуючого знання. Особливим різновидом умовиводів є аналогія. Дослідивши і виокремивши ознаки одних предметів, можна припустити, що інші предмети, які важко дослідити, мають такі самі (аналогічні) ознаки. Розрізняють аналогію властивостей, аналогію відношень, строгу та нестрогу аналогії. Аналогія широко застосовується в науці та правознавстві.

Список використаних джерел:

1. Аналогія в науці і техніці. URL: https://stud.com.ua/48233/logika/analogiya_nautsi_tehnitsi
2. Бандура О. О., Гвоздік О. І., Кравець В. М. Логіка для правознавців: навч. посіб. Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2016. 144 с.
3. Конверський А. Є. Логіка : підручник. . 2-ге вид., випр. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2017. 391 с.

4. Орендарчук Г. О. Логіка: Навчальний посібник для студентів економічних та юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів. Вид. 2-е, переробл. і доп.. Тернопіль: Астон, 2008. 272 с.

5. Сімейний кодекс України. Науково-практичний коментар станом на 28.09.2009 р. URL: <https://www.rulit.me/books/simejnij-kodeks-ukraini-naukovo-praktichnij-komentar-stanom-na-28-09-2009-r-read-428680-1.html>

Прокопчук Анна,
студентка I курсу факультету права,
публічного управління та національної
безпеки Поліського національного
університету
Науковий керівник: кандидат
історичних наук С. Д. Марченко

«СЛОВ'ЯНОФІЛЬСТВО ЯК ІДЕОЛОГІЯ КИРИЛО- МЕФОДІВСЬКОГО БРАТСТВА»

Слов'янофільство дослівно з грецької означає «любов до слов'ян». Все, мабуть, було б не погано, якби не вплив російського централізму на формування течії. Слов'янофільство – це філософський та ідеологічний напрям, котрий з'явився Росії у 1840–1870 роках, зачепивши в своєму розвитку і Україну. Хочу наголосити, що в початковому світлі дана ідея не пропагувала нічого різко негативного, навіть з огляду на те, що вона була задумана, як відповідь росіянам, що притримувались позицій «західної думки». Католицизм зіставлявся з православ'ям, імперські принципи правління порівнювались з європейськими, проводилась романтизація російської історії, на протигагу європейській. Можливо, ці погляди мали б підтримку, але амбітна Російська імперія не визнала прагнення українського та польського народу на власну автономію навіть у складі Російської держави.

В цьому випадку, на думку Сергія Білостоцького, проявом слов'янофільства можна вважати панславізм – погляд, в основі якого лежать

наміри політичного об'єднання слов'ян [1]. Олег Фрицький у своїх дослідженнях поділяє тогочасний панславізм на дві ланки: демократичну, в яку ввійшли М.О. Бакунін, П.І. Шафарик, і члени Кирило-Мефодіївського братства, в обличчі Миколи Костомарова та Василя Білозерського та частину, що мала за мету об'єднання усіх слов'ян, аби вони терпляче схилились під «залізною рукою великого брата» [3]. Представниками другої антидемократичної частини були М.П. Погонін, І.С. Асаков та загалом ті, що мали причетність до ще одного філософського напрямку тих часів – москвофільства. На мою думку, буде доречно трохи інакше назвати ці напрями. Перший можна називати «національно-визвольним» або навіть «державотворчим» тому що, основні цілі цієї течії полягали у відродженні політичного об'єднання, що вже існувало, його рівномірного розвитку під керівництвом економічно розвиненої держави. Другий напрям можна було б охрестити «тоталітарним» тому що, його прихильники прагнули об'єднати національні *держави* з метою панування над ними Російської імперії, без надання окремим суб'єктам федерації ознак суверенітету.

Якщо розглядати засади слов'янофільства на прикладах програмних документів Кирило-Мефодіївського братства, що були складені, в основному, Миколою Костомаровим то, по-перше, неможливо не згадати праці останнього про відмінності між росіянами та українцями. Вчений стверджував, що не дивлячись на роздробленість та втрату особистої державності, українці серед своїх елітних прошарків, змогли зберегти давньоруський демократичний лад. Він навіть робив спроби порівняння характерів за нацією. По-друге, велику роль він віддавав релігійним засадам. «І так покарав людей справедливий господь потопом, війнами, а найгірше — неволею», — як сказано в 3 статті «Книги буття...» [4]. За основу слов'янофільства Костомаров брав християнські ідеї, які також згадував у своїй праці «Думки про федеративне начало Древньої Русі». Христове вчення мало неабиякий вплив на формування цієї доктрини. «Люби ближнього, як самого себе», «Живіть у мирі зі всіма людьми» — на таких

думках трималось уявлення про федерацію слов'ян Миколи Костомарова. Анастасія Рябінська [2] зазначає, що формування ідеалістичних думок Костомарова та все, що він виклав у «Книзі буття українського народу» відбулося під впливом однієї відомої праці Адама Міцкевича «Книга польського народу і пілігримства польського», а також дослідження німецького історика та богослова Йоганна Гердера. Дмитро Дорошенко пізніше зауважив, що, хоч «Книга буття...» була написана під впливом праці Міцкевича, але вона несла більшу радикальність, республіканство та чіткий месіанізм, де месією (замість Польщі, як зазначав Міцкевич) має стати Україна — колиска слов'ян. «Україна буде неподлеглою Річчю Посполитою в союзі слов'янським», — було сказано в програмному документі Кирило-Мефодіївського братства. Це доказ того, що за взірць братчики обрали саме Польщу.

Члени Кирило-Мефодіївського братства вбачали майбутнє Української держави в федеративному устрої з республіканською формою правління. Загалом, слов'янофіли вважали єдиним правильним політичним устроєм конфедерацію та федерацію. Олександр Ситник стверджує, що ідеї Кирило-Мефодіївського братства створювались на основі європейської думки та вчення про «народний дух», пояснення якого неодноразово зустрічались в книгах членів товариства [2]. Братчики вірили, що вони зможуть створити нову Українську державу, забезпечити ідеологічні принципи про мир на всій планеті, що «добро можливе лише при виповненні Божих заповідей». Вони були впевнені, що національний занепад української державності відбувся тому, що українці порушили основні ідеї Господні і за це мають понести покарання.

На моє переконання, ця ідеологія має право на існування, тому вона досі є популярною та досліджуваною. В цілому, будь-яка ідеологія має право на існування, бо в кожній присутнє зерно істини.

Думки українських науковців, членів товариства Святого Кирила та Мефодія, були дуже праведними та високоморальними. Концепція

панславізму в їхніх текстах зазнала, мабуть, найпривабливіших форм, але вони займалися, загалом, лише просвітницькою та пропагандистською діяльністю і не спромоглися до реалізації своїх задумів.

Досвід Кирило-Мефодіївського братства та їх ідейний та науковий доробок був використаний Українською Центральною Радою в 1917 році. Дії Грушевського, Петлюри та Винниченка створили потужну хвилю, що наблизила Україну до омріяної незалежності.

Список використаних джерел

1. «Зародження і розвиток ідей українського конституціоналізму (XVIII – 30-ті р. XX ст.)», В. Ковальчук, С. Білостоцький, «Історико-правовий часопис», Луцьк: Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки, 2018 р.
2. «Ідеологічні засади Кирило-Мефодіївського братства», Олександр Ситник, Анастасія Рябінська, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, «HUMANITARIAN PARADIGM» № 1(1), 2018 р.
3. «Історичні долі однієї ідеї: державно-правові аспекти програми Кирило-Мефодіївського товариства», О.Ф. Фрицький, 1996 р.
4. «Книга буття українського народу», М.І. Костомаров, «Центр навчальної літератури», м. Київ, вул. Лаврська 20, 2020 р.

Яніцька Софія,
студентка II курсу факультету лісового господарства та екології
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат
філософських наук, доцент
В. В. Мельничук

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ЦІННОСТЕЙ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

В сучасному світі людина щосекунди змінює навколишнє середовище. Прагнучи підкорити природу, ми не замислюємося над питанням про доцільність володарювання над нею. На мою думку, однією з найбільших проблем сьогодення є намагання людини оволодіти природою, а не об'єднатися з нею, бути її невід'ємною частинкою. За таких умов виникає необхідність пошуку відповідей на безліч питань, що висуває життя, одним з найважливіших є те, як людству навчитися співіснувати з природою. Зважаючи на це, особливо актуальною є проблема формування екологічних цінностей сучасної людини.

Для дослідження даної проблематики важливо розглянути сутність таких понять як екологічна свідомість та цінність. Екологічна свідомість – це усталена та усвідомлена система уявлень про стан природного довкілля, а також індивідуальна або колективна спроможність до адекватного розуміння органічного зв'язку між людиною та природою, здатність використовувати екологічні знання та переконання у всіх сферах практичної діяльності [3, с. 189]. Категорія «цінність» визначає, передусім, належне та бажане на противагу реальному, дійсному [3, с. 707]. Екологічні цінності можна визначити як такі, що сприяють зменшенню деструктивного впливу на природу, а також є підґрунтям для переходу до екоцентричної моделі природокористування [2, с. 89–90]. Відтак формування екологічних цінностей є надзвичайно важливим в контексті сталого розвитку, адже вони орієнтують людину на раціональне бережливе, а не лише споживацьке природокористування. В нинішніх умовах ми спостерігаємо, як люди невпинно завдають шкоди навколишньому середовищу, але природу потрібно не тільки експлуатувати, але й ставитися до неї з турботою та шаную.

Варто зауважити, що за останні двісті років стрімко розвинулись технології, які значно спростили людству життя, ми перемогли багато хвороб, навчилися швидко долати тисячокілометрові відстані, відправили людей досліджувати космос, створили смартфон. Проте поруч із прогресом спостерігається негативний вплив на навколишнє середовище: кількість

тварин у дикій природі зменшилася, зникають птахи, занесені до Червоної книги України. За останні 30 років значно зменшилася кількість лісів на планеті. Цифра у 178 мільйонів гектарів (це три України за площею) вражає! У 1980 роках в Тихому океані зафіксовано скупчення відходів, яке назвали великою сміттєвою плямою, а зараз її площа сягає 1.600.000 км². До того ж вже офіційно визнано, що за останні роки на планеті підвищилася температура, і кліматичні умови погіршуються. Це призводить до зменшення цілих видів тварин та рослин. Дуже гостро постає проблема нестачі прісної води. Виходить, що людство живе у борг, екологічний: ми споживаємо значно більше ресурсів, ніж планета може забезпечити. Настає час діяти.

Нам потрібно змінювати нашу економіку, використовувати відновлювальні джерела енергії, змінити підходи до сільського господарства, щоб не виснажувати ґрунти, не забруднювати та берегти воду, запроваджувати у виробництво нові екотехнології, спрямовані на боротьбу із забрудненням навколишнього середовища. Наприклад, нещодавно на Хмельницькій і Рівненській АЕС було проведено ряд заходів для підвищення безпеки та надійності цих об'єктів. Ось уже кілька років поспіль Рівненське обласне управління лісового та мисливського господарства спільно з благодійною організацією «Озеленення України» успішно реалізують Всеукраїнський екологічний проєкт «Озеленення планети». Дорослі та діти висаджують ліс, сквери, сади, озеленюють містечка і села.

Всі ми маємо усвідомити, що природа та життя людини взаємопов'язані. Нам потрібно зрозуміти, що всі люди – це єдина спільнота, що може діяти злагоджено та свідомо, а для цього ми маємо вчитися та навчати інших бути частиною громади, в якій всі люди мають рівні права та можливості. У цьому і полягає сталість, гармонійний розвиток екологічної, економічної та соціальної сфер. Ми маємо діяти у всіх можливих напрямках, щоб і далі продовжувати задовольняти свої потреби та залишити ресурси для майбутніх поколінь.

У 2016 році ООН затвердила 17 цілей сталого розвитку яких ми маємо досягти до 2030 року. У нас залишилося не так багато часу і щоб встигнути кожному з нас варто докладати зусиль аби сталий розвиток став нашою реальністю якомога швидше.

Оскільки ми зосередили увагу на формуванні екологічних цінностей в контексті сталого розвитку, то, на нашу думку, доречно згадати про такого видатного вченого як Володимир Вернадський – це перший президент Української Академії наук, геніальний учений, мислитель, філософ, відомий громадський діяч, що зробив надзвичайно багато як для своїх сучасників, так і для нащадків. Коли на початку ХХ ст. проблеми екології ще не привертали особливої уваги, В. Вернадський зазначав, що покликання вченого полягало в тому, щоб зберегти на планеті рослинний і тваринний світ. Він розвинув створене ним учення про живу речовину, розробив вчення про біосферу, відкрив закон організованості біосфери, її гармонії. На цьому вченні ґрунтуються всі сучасні дослідження з проблем охорони навколишнього середовища та збереження екологічної рівноваги [1]. В. Вернадський, розробивши концепцію про ноосферу, наголошував на важливості коеволюції людини і природи, від реалізації якої залежить майбутнє людства.

Сучасні науковці вважають, що значною мірою формування екологічних цінностей залежить від реалізації таких принципів як збереження біорізноманіття, цілісності, поваги до природи, відповідальності [2, с. 95]. На нашу думку, ці принципи є надзвичайно важливими для формування ціннісних орієнтацій сучасної людини.

Отже, в сучасному світі екологічні проблеми набувають все більшої значущості, людство нарешті усвідомлює невідкладність їх вирішення. Актуалізація уваги на даній проблематиці є не лише потужним чинником формування екологічних цінностей, але й дієвим рушієм сталого розвитку, активної громадської природоохоронної позиції.

Список використаних джерел

1. Духовний світ Вернадського та Україна. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/biolog/23548/>
2. Перга, Т.Ю. (2019) Екологічні цінності сучасної цивілізації. Ціннісний вимір розвитку цивілізацій і глобалізація: збірник наукових праць / за заг. ред. О. В. Зернецької. 2019. К.: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». С. 89–97.
3. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Національна Академія наук України, Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди; Абрис, 2002. 751 с.

Чурина Анастасія

студентка групи II курсу
факультету лісового господарства та
екології Поліського національного
університету
Науковий керівник: кандидат
філософських наук, доцент
В. В. Мельничук

ЕКОЛОГІЧНА СВІДОМІСТЬ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ УРБАНІЗАЦІЇ

В сучасному світі людина часто забуває, що вона є частиною природи, і для збереження повноцінного життя на планеті необхідно свідомо ставитись до середовища, в якому ми живемо. Варто наголосити, що дбайливе відношення до природи може запобігти виникненню нових екологічних проблем, сприятиме мінімізації негативного впливу на довкілля задля подолання існуючих негараздів. Вищезазначені процеси потребують особливої уваги в умовах урбанізації.

Поширення міського способу життя, зростання міст, концентрація населення у великих містах є результатом досить тривалого і складного процесу урбанізації [4, с. 183]. Міський тип життя став домінуючим впродовж минулого століття, саме стихійний розвиток урбанізації спричинив негативні наслідки, які створюють небезпеки для людства [5, с. 48]. Антропогенний

вплив на середовище найбільш виразно виявляється в межах урбанізованих територій, тому прояви екологічних проблем в містах масштабніші. В таких умовах особливо важливим є формування екологічної свідомості жителів міст.

Екологічна свідомість людини впливає на стан природного середовища у містах. Жителі яких повинні знати про дії, що допоможуть зберегти довкілля та навпаки – дії, від яких слід утриматись, аби не нашкодити природі. Екосвідомість формують внутрішні фактори (виховання в сім'ї, певний досвід, особисті потреби) та зовнішні (екологічні акції, заходи щодо збереження навколишнього середовища). В нашій країні взаємодії людини з природою відводиться особливе місце також і через Чорнобильську катастрофу, яка спричинила високий рівень радіаційного та забруднення довкілля. Внаслідок цього збільшилась смертність населення, скоротилась тривалість життя, значно зріс рівень онкологічних захворювань. Тобто екологічні проблеми впливають на людину, від їх подолання залежить її існування.

Зауважимо, що екологічна свідомість складається з когнітивного, емоційного та поведінкового елементів. Когнітивний елемент – це знання, які отримує людина в результаті контакту з навколишнім середовищем або теоретичні основи професійного чи наукового характеру. Формування емоційного елемента здійснюється за допомогою персональної оцінки особистості, її відношення до природи. Поведінковий елемент характеризує дії, спрямовані на покращення, або ж погіршення, екологічної ситуації. Таким чином, процес формування екологічної свідомості відбувається завдяки емоціям, знанням і поведінці громадян [3, с. 7].

Варто зазначити, що є випадки, коли жителі міст знають про те, що може негативно вплинути на довкілля, розуміють, як покращувати його стан, висловлюють свою думку небайдужого ставлення до екологічних проблем, проте вчиняють дії, які завдають шкоди навколишньому світу. Оскільки поведінка людини визначається різними факторами і потребами, то маючи певний рівень сформованості екологічної свідомості, людина віддає перевагу збереженню і покращенню екологічного стану міст або ж його погіршенню.

Одним з важливих чинників, які впливають на екологічний світогляд та поведінку з природою, є суспільні цінності. Залежно від яких формується певний тип екологічної свідомості. Виокремлюють такі її типи: антропоцентрична, природоцентрична та екоцентрична. Антропоцентрична – це свідомість людей, які ставлять себе та свої потреби на перше місце, беручи все найкорисніше від природи, не думаючи про негативні наслідки. Люди, які ставлять природу вище себе, аби принести їй користь, відкинувши свої потреби на другий план характеризують природоцентричний тип. Якщо людина гармонійно та збалансовано розподіляє свій розвиток, власні потреби і відношення з довкіллям, такий тип називають екоцентричним. Отже, тип екологічної свідомості кожної людини залежить від наявних вмінь і навичок взаємодії з природним середовищем. Так, майже щодня людина постає перед вибором: використовувати екосумки чи поліетиленові пакети, приймати душ чи ванну, носити натуральний одяг або синтетичний, сортувати сміття чи викидати в загальний бак тощо [3, с. 8].

В цьому контексті варто згадати слова В. Вернадського, який вважав, що людина повинна мислити і діяти по-новому, не тільки в масштабі окремої особистості, сім'ї або роду, держав або їх об'єднань, але і в планетарному масштабі. Це виражається в характері діяльності та поведінки як процесу взаємодії людини з навколишнім середовищем, що характеризується єдиним відчуттям простору як екологічного феномену на основі гармонійної їх взаємодії. В. Вернадський підкреслював нерозривний зв'язок людства, як живої речовини, з матеріально-енергетичними процесами, які відбуваються в певній геологічній оболонці землі, і доводив, що людство не може бути фізично незалежним від землі. Тобто, людина є біосоціальною істотою, яка для повноцінної життєдіяльності та розвитку потребує не тільки якісного матеріального середовища, але і природного середовища певної якості, вся сукупність якого породжується екологічною організацією суспільної свідомості, що відображається на характері дій [1, с. 35]. Формування екологічної свідомості – це процес, що може тривати впродовж всього життя

людини, на який впливають політика, мистецтво, наука, освіта. Сучасні науковці розглядають низку стратегій для покращення екологічного стану міст, особлива увага в яких звертається на світоглядні трансформації.

Рівень урбанізації завжди перебував у тісному зв'язку з науково-технічним прогресом, процесами, які характерні для розвитку науки, техніки і виробництва в різноманітних галузях людської діяльності. Проте, в останні десятиліття розвиток міського способу життя виявився настільки стрімким, що навколишнє середовище вже не в змозі задовольнити біологічні та соціальні потреби сучасної людини. У цьому випадку порушується динамічна рівновага двох міських підсистем – природної й антропогенної. Місто складається з об'єктів міської інфраструктури, створюючи архітектурно-просторове середовище з різко порушеною природною екосистемою. З цієї точки зору, урбанізоване середовище визначається як частина зміненої природи, як наслідок антропогенної діяльності людини, територія, де особливо інтенсивно відбувається заміщення природних біогеоценозів неприродними урбоценозами, а також як джерело цілого комплексу екологічних проблем, що виникають при великих концентраціях населення і високому техногенному навантаженні на міську територію [2]. Відтак важливо докладати зусилля для мінімізації негативного впливу на навколишнє середовище саме у місті, де цей процес є дуже інтенсивним, що повинна усвідомити кожна людина.

Проаналізувавши екологічну свідомість жителів міст України та державну політику у сфері екології можна виділити такі проблеми: вкрай низька готовність громадян охороняти і захищати природу; не достатня поінформованість населення щодо екологічних питань; формування неціннісного ставлення до довкілля; відсутність безперервної екологічної освіти; пріоритетність економічних питань та другорядність питань відносин з довкіллям у державній політиці; у державній політиці закладений антропоцентричний тип екологічної свідомості; заходи, спрямовані на підвищення екологічної свідомості є поодинокими та охоплюють переважно

учасників освітнього процесу [3, с. 27]. Зважаючи на це, однією із цілей екологічної політики держави є розвиток екологічної свідомості громадян.

Екополітика спрямована на підвищення обізнаності населення і сприяє покращенню екологічного виховання. Але в Україні не здійснюються масштабні соціологічні дослідження на замовлення держави за допомогою яких можна було б визначити тип і рівень екологічної свідомості громадян. Наслідком цього є відсутність вихідних даних про зміни взаємозв'язків жителів міст з природним середовищем. Екологічна політика повинна забезпечити прийняття рішень з питань довкілля як першочергових, а не другорядних, встановити безперервність заходів освіти, поширення їх на широке коло громадян, включаючи представників органів влади. Важливо забезпечити виконання положень законодавства, нововведень, а також дотримуватися природоохоронних норм, збирати і поширювати актуальні дані про стан екології в містах України [3, с. 27]. Майбутній екологічний стан міст в Україні значною мірою залежить від людей, тому важливо розвивати екологічну свідомість кожного громадянина.

Формування ціннісного ставлення до довкілля вимагає впровадження відповідних законодавчих, інституційних та бюджетних рішень. Серед них доцільно виділити наступні: започаткування проведення систематичних соціологічних досліджень стану екологічної свідомості українців, розробка актуальної концепції безперервної екологічної освіти і просвіти усіх категорій та верств населення, закладення у бюджет коштів на впровадження цих заходів, залучення міжнародної фінансової допомоги та механізмів державно-приватного партнерства, поширення інформації із роз'ясненнями законодавства, способів виконання природоохоронних норм та ін. [3, с. 3].

Отже, формування екологічної свідомості є надзвичайно важливим в умовах сучасної екологічної кризи. Особливої актуальності це питання набуває в містах, де екологічні проблеми проявляються масштабніше. Актуалізація уваги жителів міст на наслідках їх життєдіяльності на

навколишнє середовище є одним із пріоритетних напрямів у подоланні екологічних проблем.

Список використаних джерел

1. Вернадский В. И. Философские мысли натуралиста. М.: Наука, 1988. 520 с.
2. Владимиров В. В. Урбоэкология: курс лекций. М.: Изд-во МНЭПУ, 1999. 204 с.
3. Куць Н. Екологічна свідомість українців & довкілля. Аналітичний документ. 2020. 31 с.
4. Олійник Я. Б. Степаненко А. В. Вступ до соціальної географії. К.: Товариство «Знання», КОО, 2000. 204 с.
5. Руденко Л. Г., Савчук И. Г. Украина: Изменения городского пространства. Український географічний журнал, 2013. №2. С. 48-56.

Поліщук Віта,

студентка II курсу факультету права,
публічного управління та національної
безпеки Поліського національного
університету

Науковий керівник: кандидат
філософських наук, доцент
С.Ф. Шевчук

ГІПОТЕЗА В НАУЦІ І ПРАВОЗНАВСТВІ

В першу чергу дам визначення гіпотезі. Гіпотеза – припущення що перевіряють експериментально відповідно до розв'язаних проблем. З логічної точки зору, гіпотеза являється прийомом дослідницької та пізнавальної діяльності людини, форма мислення, яка являє собою здогад, який являється можливо істинним, поки не буде встановлена істина [1].

Гіпотезу характеризують такі питання, як: *коли? де? в якому випадку? за якої умови?* [2].

На практичній площині гіпотеза може характеризуватися як форма розвитку знань, що постає як обґрунтоване припущення, яке висунуте задля з'ясування властивостей і причин досліджуваних явищ. Зазвичай, гіпотеза висловлюється на основі спостережень, що можуть підтвердити її. Особливою рисою гіпотези, є те що вона виступає ймовірним припущенням, її достовірність не є перевіреною і доведеною.

Гіпотезу застосовують у випадках:

1. Коли фактів для пояснення причини залежності явищ, які необхідні для пояснень, не є достатньо.
2. Коли факти не дуже ясні, і гіпотеза може принести користь, для роз'яснення невідомих фактів.
3. Коли причини, які спровокували факти, є недостатніми для дослідження, в той момент як їх дія чи наслідки можуть виступати предметом явища [2].

Для формування гіпотези потрібно: накопичення матеріалу, формування та обґрунтування основної гіпотези, перевірка та застосування результатів матеріалів на практиці.

Варто також зазначити, що вирізняють гіпотезу в науковому аспекті. Наукова гіпотеза дозволяє об'єднати певну інформацію в систему знань. Наукова гіпотеза пояснює та передбачає нові факти. Також гіпотезу використовують для пояснень якихось явищ та потребує перевірки та ретельних досліджень, щоб перетворитися на достовірну наукову теорію [2].

В юриспруденції, особливо в випадках важких правопорушень, часто використовують гіпотезу для встановлення фактів, які в подальшому допоможуть встановити стійку лінію фактів.

Для природничих наук, гіпотезу використовують як безпосереднє внутрішнє, основне явище. У математиці та безпосередньо у логіці гіпотеза виступає як абстрактний об'єкт [2].

Якщо копнути глибше в різновиди та сфери існування гіпотези, можна знайти цікаву, особливо для юристів, гіпотезу кримінально-правової норми.

Гіпотеза кримінально-правової норми, це частина кримінально-правової норми, що вказує на умови застосування даної норми. На сьогодні в науковій та навчальній літературі немає єдності для тлумачення даної гіпотези на має. В даний момент, існують різні погляди на наявність даної гіпотези в законах, та спосіб її закріплення. Щоб все-таки визначити підходи гіпотези кримінально-правової норми, варто визначити такі підходи, а саме: 1) гіпотези кримінально-правових норм, що включені до диспозиції, будучи одночасно їх складовими. За цим підходом, данна гіпотеза буде починатися з таких слів «...якщо це створило, чи призвело», у випадку, якщо дані слова відсутні у тексті статті, то ці слова пропонується «підставити», але це не повинно призводити до зміни суттєвих змін тексту. 2) гіпотеза кримінально-правових норм в статтях Особливої частини правових-норм, то ці статті будуть містити лише санкцію та диспозиці [3].

Гіпотези норм також класифікують за такими критеріями:

1) Кількість обставин, що передбачені гіпотезою норми права:

Визначають просту та складну гіпотезу. Проста гіпотеза – передбачає наявність лише однієї обставини, при наявності якої реалізується норма права.

А складна гіпотеза – включає себе декілька обставин, при умові настання яких починає свою дію норма права.

2) Форма виразу:

Виділяють абстрактну та казуїстичну гіпотезу. Казуїстина гіпотеза встановлює умови дії правової норми, використовуючи більш вузькі видові ознаки. В абстрактній гіпотезі умови реалізації норми права визначаються за загальними родовими ознаками, без точної деталізації, яка наділяє можливістю охопити та піддати регулюванню значну кількість однорідних випадків.

3) Ступінь визначеності:

Розрізняють абсолютну визначену, не повністю визначену, та відносно визначену гіпотези. Абсолютно визначена гіпотеза вичерпно визначає умови, при наявності чи відсутності якої пов'язується дія правової норми. Не

повністю визначена гіпотеза містить в собі формулювання на зразок «в необхідному випадку», і така потреба визначається відповідними суб'єктами. Відносно визначена гіпотеза не містить в собі достатньої кількості відомостей про обставини дії правової норми, обмежуючі умови застосування гіпотези колом формальних вимог.

При розгляданні та вивченні гіпотези не варто забувати також про диспозицію. Адже диспозиція – це структурний елемент правової норми, що вказує на те, якою має бути поведінка суб'єктів у випадках передбачених гіпотезою [4].

Врешті решт призначення гіпотези – це визначати сфери та межі регулятивною дії диспозиції правової норми.

Отже, гіпотеза є дуже важливим елементом, який грає важливу роль у визначенні проблеми та її розв'язку.

Список використаних джерел

1. Тофтул М. Г. Логіка: підручник, 2-ге вид., допов. / М. Г. Тофтул. — К.: ВЦ «Академія», 2008. — 400 с.
2. Гіпотеза URL:
<https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D1%96%D0%BF%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B0>
3. Гіпотеза кримінально-правової норми URL:<https://crimpravo.com/slovnyk-kryminalne-pravo/gipoteza-kriminalno-pravovoyi-normi.html>
4. Теорія держави та права URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/tdp-new/info/lection/lec6/tema6_5.html

Бернацький Андрій,
аспірант Поліського національного
університету
Науковий керівник: кандидат
філософських наук, доцент
С. Ф. Шевчук

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ЕСТЕТИЧНОГО КРИТЕРІЯ НАУКОВОСТІ

Намагаючись усвідомити процес становлення та розвитку наукового пізнання, філософи науки завжди особливу увагу приділяли проблемі критеріїв науковості та пов'язаній з нею проблемі демаркації науки та ненауки. Прагнучи дивитись на реальність як на сукупність причинно обумовлених природних подій та процесів, пов'язаних закономірністю, наука з самого початку орієнтувалась на такі критерії, як суворота доказовість, достовірність, обґрунтованість. Причинність та закономірність вважались константами будь-якої дисциплінарної галузі. Логічний критерій науковості утримує такі вимоги, як повнота, незалежність, несуперечливість.

Однак, особливість функціонування науки на сучасному етапі виявляється у своєрідному «розхитуванні» жорстких меж класичних уявлень про науковість та її критерії. Майже кожен класичний критерій науковості сьогодні зустрічається з ситуацією, в якій він або не виконується, або суттєво обмежений. Наприклад, вимога несуперечливості, сформульована ще Аристотелем, не спрацьовує у багатьох змістових висновках різних галузей сучасної науки. Так, теорема Геделя, яка утримує в собі принципову суперечність, вважається сьогодні одним із великих наукових відкриттів. На обмеженість класичного критерію несуперечності вказує також принцип фалібілізму, поширений та схвалений науковим співтовариством.

Разом з процесом обмеження та уточнення класичних і усталених критеріїв науковості вимальовуються нові критерії, які в прихованому вигляді завжди супроводжували процеси пошуку істини, однак, до певного часу лишались в тіні. Серед них цікавим і проблематичним є естетичний критерій науки. Вперше він проявився у висловлюваннях видатних вчених сучасності, які намагались рефлексувати стосовно тієї діяльності, якою вони займалися.

Ставимо перед собою мету, розібратись зі змістом естетичного критерія науки та можливістю його застосування до сфери, яка безпосередньо спирається на раціонально-предметну діяльність людської свідомості. Проблемність цього критерія науковості полягає в тому, що естетика як наука

має своїм предметом відображення світу за допомогою образів, а мистецтво, яке складає основу цієї науки, апелює до людських емоцій та почуттів.

Філософ В.М. Волькенштейн у книзі «Досвід сучасної естетики» наголошує на тому, що результати наукової творчості є естетичними, коли в них реалізується принцип зведення складності до простоти.

Предметом естетичного сприйняття, на думку вченого, є природа і різні види людської діяльності, передусім мистецтво, наука, техніка, спорт, а також поведінка людини – етика, яка нерозривно пов'язана з естетикою [1].

Навколишній світ сповнений складних процесів та механізмів. Завдання науки полягає у створенні мінімальної програми (системи, яка збирає та розшифровує цю інформацію). Зведення складності до простоти – це і є знаходження мінімальної програми системи, яка одночасно є і універсальною закономірністю для певного кола явищ. Можна стверджувати, що саме це і є головним естетично значущим моментом у науці. Своєю чергою, мінімізація програми означає усунення зайвої інформації, що характеризує видиму складність [2].

Цю думку зафіксував і А. Ейнштейн, коли писав: «Мета теоретичної фізики полягає в тому, щоб створити систему понять, засновану на можливо якнайменшому числі логічно незалежних гіпотез, яка дозволила б встановити причинну залежність всього комплексу фізичних явищ» [3].

Л. Д. Ландау також говорив про завдання теоретичної фізики, яке зводиться до знаходження нових зв'язків між явищами, що на перший погляд здаються далекими одне від одного. Саме це і означає пошук простоти, пошук тієї мінімальної системи, яка поєднує в собі різноманітні явища.

Протягом людської історії відбувався розвиток науки, одні теорії доповнювалися іншими. Отже, одна мінімальна програма змінювалася наступною, більш мінімальною, ніж попередня. Однак кожна наступна програма охоплювала собою ширше коло явищ, ніж попередня. Як наслідок – підвищувалась естетична цінність теорії. При цьому необхідним критерієм істинності теорії, а разом з тим її краси, є розкриття реальних властивостей

матеріального світу, прогностична сила теорії. Слід зазначити також, що естетична цінність будь-якої теорії зникає у той час, коли теорія перестає бути вичерпною. Тобто як тільки програма перестає бути мінімальною.

Розглянемо деякі приклади. Використовуючи праці Фарадея, Максвелл створив теорію електромагнітних явищ, яка висвітлена в лаконічних формулах. Отже, було проведено роботу над подальшою мінімізацією програми, зроблено крок на шляху підвищення естетичної значущості. Пошуки і знаходження вченими простоти зі складності, окрім своєї естетичної складової, завжди має творчо стимулююче значення. Рівняння Максвелла дали поштовх подальшому розвитку науки й техніки. Так, Герцем було відкрито радіохвилі, Поповим – основи радіофізики, Ейнштейном – спеціальна теорія відносності.

Дарвіну в біології з усієї неймовірної складності живої природи вдалося розпізнати єдиний закон еволюції – закон природного відбору, який також є свідченням мінімізації теорії, а отже вказує на її естетичну цінність.

У XIX столітті вже була відома значна кількість хімічних елементів, однак вони являли собою хаотичне накопичення знань. Д. І. Менделєєв, відкривши періодичний закон хімічних елементів, по суті, звів складне до простого, тим самим підвищив естетичну значимість теорії.

У працях великих вчених часто зустрічаються думки, що свідчать про значущість естетичного переживання. Наприклад, стимул для заняття наукою Ейнштейн вбачав у тому, щоб якимось адекватним способом створити для себе просту та ясну картину світу. Цим займається і художник, і поет, і філософ, і дослідник природи, але кожен по-своєму [7]. Наука та естетика зближуються, а найвищим естетичним критерієм є «проста та ясна картина світу».

Аналізуючи теоретичні роботи своїх сучасників, Ейнштейн помічав у їхніх книгах естетичні компоненти: художньо-естетичне задоволення від книг М. Планка, музичну гармонію думок у роботах М. Бора». Ейнштейн відчував зв'язок між наукою та мистецтвом, а отже, і естетикою, вважав, їхні цілі

однаковими і зводяться вони до того, щоб пізнати і відобразити гармонію навколишнього світу.

На думку дослідників у сфері теорії пізнання, істина, якої прагне будь-який вид пізнання (зокрема, і наука), має багатовимірний характер, й у сукупності її грані (у різних типах пізнання) утворюють гармонійну єдність [4]. Отже, можна сказати, що у науці «відсвічується» естетична властивість художньої істини, її краса.

Наукова творчість не може базуватись лише на ґрунті чистої логіки. Наука потребує інтуїтивного методу також. Тому наука є синтезом логічного та інтуїтивного. Результатом наукової творчості є нові знання, нова інформація. Її створення ґрунтується на інтуїтивній мінімізації програми, зведенні складного до простого, знаходженні точок дотику між різними явищами. Весь цей процес пов'язаний з естетичним переживанням, яке вирішує протиріччя між людиною та світом [5].

Наукова творчість, як і художня, у результаті має єдиний продукт своєї діяльності – нову інформацію. В обох випадках цей процес включає інтуїцію. Але є суттєва відмінність. У мистецтві інтуїції віддається основна роль, тоді як наука підпорядковує інтуїцію логіці. Мінімізація програми, естетично вірна у науці, не може бути застосовною у мистецтві, оскільки передбачає відсікання зайвої інформації. Тим часом, у мистецтві часто поширюються повтори, роль яких у тому, щоб не усунути невизначеність, а – навпаки – збільшити її, оскільки мистецтво є різновидом «парадоксальної комунікації», що служить розвитку та збереженню суспільства не менше, ніж наука [6]. Адже і наука є комунікацією, але іншого типу – закономірною, логічною. Як відомо з історії науки, під час наукових революцій часто відбувалась нелогічна зміна наукової картини світу. Але навіть у суперечності між мистецтвом і наукою існує діалектична єдність, що зберігається з часів їхньої єдності у міфологічному знанні [4].

Принципова різниця між естетикою науковою та естетикою мистецтва полягає у необхідності відповідних знань при створенні красивої наукової

праці. Наприклад, для розуміння краси рівнянь Максвелла необхідні знання явищ, які описані математично. А випробувати естетичну насолоду від твору мистецтва здатний майже кожен. Однак не слід стверджувати, ніби естетична оцінка в галузі мистецтва проста. Щоб оцінити витвір мистецтва насправді, потрібна чимала підготовка, часом не менша, ніж при естетичній оцінці наукової роботи.

Таким чином, ми можемо зробити висновок про значущість естетичного критерію в науковій діяльності, науковому знанні, житті вчених не тільки як «побічний ефект», а й як фундаментальну характеристику наукової істини.

Список використаних джерел

1. Волькенштейн В.М. Опыт современной эстетики, Москва-Ленинград, 1931.
2. Волькенштейн М.В. Красота науки. Наука и жизнь, №9, 1988.
3. Эйнштейн А. Собрание научных трудов, т. 4. М.: Наука, 1967.
4. Лукманова Р.Х. Гармоническая многомерность истины: Автореф. дисс. д-ра филос. наук по специальности 09.00.01 Онтология и теория познания. Уфа, 2009. 38 с.
5. Лукманова Р.Х. Гармония как философская категория. Вестник Башкирского университета. 2012. Т. 17. № 1.
6. Столетов А.И. Искусство как парадоксальная коммуникация. European Social Science Journal. 2013. № 11-1 (38).
7. Фейнберг Е.П. Взаимосвязь науки и искусства в мировоззрении Эйнштейна. Вопросы философии, №3, 1979.

Руденко Олена,
студентка факультету
економіки та менеджменту
Поліського національного
університету
Науковий керівник: кандидат
історичних наук, доцент

АРХІТЕКТУРА УКРАЇНИ В XIV-XVI СТОЛІТТІ

Розквіт архітектури в Україні припадає саме на XIV-XVI століття. В цей період на наших територіях існувало декілька стилів і напрямків будівництва споруд. Перший це Замкова архітектура Середньовіччя. Через постійні конфлікти між лицарями-дворянами почалось масове будівництво замків. Замок виконував роль будинку, фортеці і сторожового пункту. Тут синьйори влаштовували бали, а відважні лицарі вели прикордонний дозор, а під час небезпеки стіни замка захищали жителів з навколишніх сіл. Архітектурний вигляд середньовічного замку важко віднести до певного стилю. На одній вежі могло бути декілька архітектурних напрямків, це пов'язано з тим, що замок часто реконструювали через постійні облоги. Проте за конструкцією всі середньовічні замки мають багато спільних рис, що дозволяє їх об'єднати і розглядати як єдине культурно-стильове явище [1, с.46].

Акерманська фортеця (м. Білгород-Дністровський)

Акерманська фортеця була побудована в 14 ст. Вона є однією з найбільших середньовічних оборонних комплексів України. Її площа становить 9 га, а периметр стін – 2,5 км. Фортеця була побудована на руїнах давньогрецького міста Тіри. Її найдавніша чотирибаштова цитадель була створена галицько-волинськими князями, а Гарнізонний двір – генуезцями. Завдяки Молдавській державі, яка відвоювала замок наприкінці 14 ст., значно розширили фортецю: до 1440р. у ній налічувалося 34 башти [1, с.47].

У 1484р. місто захопила 300-тисячна армія турецького султана Баязета II й 50-тисячне військо кримського хана Менглі I Гірея. В 1657р. воєначальник Мелек Ахмед-Паша значно укріпив стіни фортеці. В 1707р. запрошені

французькі інженери побудували останні укріплення споруди – нову бастионну лінію.

Основною частиною Акерманської фортеці є цитадель, яка була побудована ще в 13 ст. Вона являє собою квадрат, у кути якого вписані масивні циліндричні вежі.

Безпосередньо до стін цитаделі прилягає Гарнізонний двір, який спочатку був забудований казармами, стайнями та складами боєприпасів. Другий двір фортеці – Цивільний, в собі він містив житлові будинки, а під час турецького періоду там була ще й велика мечеть, мінарет якої зберігся до наших днів.

Третій двір вважався Карантинним. Він був призначений для пришвартування кораблів і ведення торгівлі. Всі двори фортеці оточені високими стінами, товщина яких варіюється від 1,5 до 5м, а висота – від 5 до 15м.

✧ Хотинський замок (Чернівецька обл)

Перші кам'яні укріплення почав зводити Данило Галицький, проте в 15 ст. Хотинський замок був захоплений Молдавською державою і був значно перебудований, набувши свого теперішнього вигляду. Останні перебудови відбувалися під командуванням молдавського господаря Петра Рареша в 1541-

1546р, тоді була збудована потужна надбрамна башта.[1, с.48]

У 1711 р. Хотин захопили турки, які навколо замку створили додаткову зовнішню

лінію оборони, проте дані роботи не торкнулися самого замку і він дійшов до нас у першочерговому вигляді. Оборонний комплекс Хотинського замку включає в себе п'ять башт: дві стрункі і мають циліндричну форму і три

масивні прямокутної форми. Усі башти увінчано високими шатрами, покритими дерев'яною черепицею-гонтом. Стіни прикрашені цегляним візерунком у вигляді шашечок, пірамідок і лабіринтів, такий стиль оформлення був притаманний молдавсько-румунській архітектурі. Також Хотинський замок унікальний тим, що в ньому збереглися не тільки оборонні споруди, а й внутрішні кам'яні будівлі, побудовані молдавськими і польськими господарями.

Також до даного напрямку належать інші замки України, такі як:

- ✓ Луцький замок (Волинська обл)
- ✓ Невицький замок (Закарпатська обл)
- ✓ Кам'янець-Подільський замок і укріплення міста (Хмельницька обл)

Крім Замкової архітектури на території України також існував стиль Готика. Особливо багато пам'яток архітектури в даному напрямку на землях Галичини, які з 14 ст. належали Польській короні, а також у Закарпатті, яке тоді було під владою Угорщини. Проте ці обидва регіони для європейських держав були глухою провінцією і до того ж досить неспокійною. Тому тут в основному споруджувалися замки, собори і костьоли. Замість «кам'яних мережив» високої готики тут споруджувалися лаконічні гладкостінні будівлі зі стрілчастими вікнами без жодних прикрас.

Стиль готика в архітектурі характеризується хрестовим склепінням з системами колон, аркбутанів та контрфорсів, таким чином, будівлі в готичному стилі набували величезний, фантастичний і ажурний вид.

Основними ознаками даного стилю є: [2, с.189].

- Підкреслена спрямованість в небо;
- Стрілчасті арки
- Гігантські ажурні башти;
- Величезні стрілчасті вікна з багатоколірними вітражами.

☆ *Костьол Св. Варфоломія (м. Дрогобич)*

Одним із найвидатніших зразків пізньоготичної архітектури в Україні є

косьтол Св. Варфоломія, який був побудований із цегли – будівельного матеріалу, який був поширений на територіях Речі Посполитої, де камінь був рідкісним і дорогим матеріалом. Вигляд костьолу монументальний і лаконічний. Фасад прорізаний єдиним стрілчастим вікном і

увінчастий ступінчастим фронтоном, він був традиційним для горизонтальної готики. По контуру фронтону розташовані прямокутні зубці, а вся площа прикрашена стрілчастими нішами [1, с.57].

До кубічної нави храму прибудовано таку ж саму довжиною видовжену апсиду. Її стіни посилені контрфорсами, які надають будівлі певну елегантність. У цілому, собор можна віднести до найкраще збережених пізньоготичних храмів України. Проте назвати цю пам'ятку унікальною не можна, адже дані костьоли зводилися повсюди і їх можна побачити, майже, в кожному населеному пункті Галичини.

☆ *Богоявленський собор (м. Острозьк)*

Свято-Богоявленський собор був збудований у 1453р. князем Василем Красним, сином Федора Острозького. В 1521р. меценат Василь-Константин Острозький зміцнив північну стіну храму бійницями для гармат. Храм став справжньою фортецею, не втративши свого святого православного вигляду, саме це вельми дивувало знатних людей, які гостювали в маєтку [1, с.58].

Богоявленський собор відображає собою прекрасний зразок рідкісної Православної готики. Храм має давньоруське планування: він тринавовий, чотиристовпний, перекритий п'ятьма верхами. Куполи восьмигранні, їхні барабани прорізані високими вікнами, що спочатку мали стрілчасті обриси.

Також вплив готики проявляється в ступінчастих контрфорсів, що зміцнюють бічні стіни споруди, а також у заглиблених у розтруби вікнах-розах на фасаді.

Силует собору відрізняється стрункістю та композиційною цілісністю, які вдало поєднують в собі сполучення візантійських і західноєвропейських архітектурних традицій [2, с.198].

Представниками стилю Готика в Україні також є споруди: [1, с.55].

- ✓ Різдва́на церква (м. Тернопіль);
- ✓ Михайлівська церква (с. Чесники, Івано-Франківська обл);
- ✓ Троїцький монастир (с. Межиріч, Рівненська обл);
- ✓ Костьол Успіння Діви Марії (м. Летичів);
- ✓ Костьол Діви Марії Францісканського монастиря (м. Кам'янець-Подільський);
- ✓ Каплиця при костьолі Петра і Павла (м. Кам'янець-Подільський);
- ✓ Латинський костьол (м. Львів);
- ✓ Каплиця Св. Йосипа (м. Мукачеве, Закарпатська обл);
- ✓ Костьол Св. Єлизавети (м. Хуст, Закарпатська обл).

А завершити я б хотіла словами Ліни Костенко з твору «Записки українського самашедшого»: «А ви думали, що Україна так просто. Україна – це супер. Україна – це ексклюзив. По ній пройшли всі катки історії. На ній відпрацьовані всі види випробувань. Вона загартована найвищим гартотом. В умовах сучасного світу їй немає ціни» [7]. Ці слова стосуються передусім української культури і тієї частини культурної спадщини, яка збереглася до наших днів незважаючи на усі історичні випробування, на усі намагання її знищити в періоди бездержавного існування українського народу. Архітектура України XIV-XVI століття є свідченням високого рівня розвитку української культури та її багатоманіття.

Список використаних джерел

1. Архітектура України : від античності до нашого часу : велика ілюстр. енцикл. / Д. В. Леонт'єв. – [Харків]: Ранок, [2010] (ст. 46-59)

2. «Архитектура в деталях. Путеводитель по стилям и эпохам мировой архитектуры» Эмили Коул (ст. 184-200)
3. История искусств. Просто о важном. Стили, направления и течения | Алина Аксенова, [2020]
4. Україна / Ukraine. Фотоальбом / Удовик Сергей [2019]
5. Самойлович В.П. Народна архітектура України в ілюстраціях. – К.: Абрис, 1999. – 281 с., іл. – Бібліогр.: с.281.
6. Шедеври архітектури України - Леонід Прибега [2015]
7. Костенко Ліна. Записки українського самашедшого. <https://ukrclassic.com.ua/katalog/k/kostenko-lina/282-lina-kostenko-zapiski-ukrajinskogo-samashedshogo/2>

Нестерчук Олександр,
студент I курсу агрономічного
факультету Поліського національного
університету
Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Н. Й. Романюк

РОЗВИТОК СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА ТЕРИТОРІЇ ВОЛИНІ В ПЕРІОД УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917-1921 РР.

Суспільно-політичне життя Волині було мало активним, але напередодні і на початку Першої світової війни помітно поживавилось після подій на Південно-західному фронті 1915 року. Контр наступ австро-німецьких військ привів до окупації ними більшої частини Волині і Полісся. У результаті чого поліські землі потрапили під владу Центральних держав, а східні залишились під царською Росією [1,с.46].

На окупованих територіях було сформовано військову та цивільну адміністрацію. Головні посади у цивільній адміністрації займали переважно поляки. Виходячи з проблеми розв'язати польське питання, Австро-Угорщина

не виключала можливості адміністративного прилучення Волині до окупованого королівства Польського.

На території яка перебувала під контролем російської влади, починаючи з осені 1915р., спостерігалось посилення антивоєнних настроїв, типовими явищами стали відмова від військової служби і дезертирство, і непокора військовому начальству. Громадсько-політичне життя на Волині особливо активізувалося після лютневих подій 1917 р. у Петрограді. В Росії перемогла буржуазно-демократична революція. Серед тих хто брав активну участь у революційних подіях були солдати Волинських полків, укомплектовані переважно українцями. Влада у Російській державі перейшла до Тимчасового уряду.

В Україні нова влада була представлена губернськими комісарами Тимчасового уряду. Почали створюватись комітети об'єднаних громадських організацій [3,с.24]. На Волині про події у Петрограді дізналися на початку березня 1917р. Відбувались мітинги і різні збори за участю місцевого населення і солдат. Їх учасники вимагали ліквідації в Україні старої адміністрації. Особливістю суспільно-політичної ситуації в Україні було те, що після Лютневої революції тут сформувалась ще одна впливова політична сила – Українська Центральна Рада (УЦР). Основна ідея УЦР, боротьба за національно-територіальну автономію України. Про це, зокрема, було заявлено на Всеукраїнському національному конгресі, скликаного 6-8 квітня у Києві [3,с.33]. Упродовж квітня-травня 1917р. в більшості губерній України відбулись губернські зїзди і почалось формування губернських та міських українських рад. Саме ці органи формувалися з представників місцевих партійних, просвітніх, економічних організацій. Однією з найбільших проблем ЦР було й те, що в рішення соціально-економічних проблем, в тому числі і аграрної, відсувалось на другий план. Цією ситуацією одразу ж скористались більшовики. Більшовики посилили агітаційну діяльність серед населення краю, їх агітація натрапляла на придатний ґрунт насамперед через те, що заходи які здійснювались як і Центральною Радою так і місцевими

органами влади, були недостатніми аби вирішити соціально-економічні проблеми мешканців Волинського краю. Мешканці Волині звістку про переворот у Петрограді сприймали неоднозначно, наприклад Луцька міська дума висловлювалась проти про взяття більшовиками влади. Єдиним виходом із ситуації є негайне створення однорідно-демократичної влади, що здатна буде вберегти Україну від розпаду.

Центральна Рада 7 листопада 1917 р. своїм Третім Універсалом проголошує утворення Української Народної Республіки. До складу УНР було включено Київщину, Поділля, Волинь, Чернігівщину, Полтавщину, Харківщину, Катеринославщину, Херсонщину і Таврію. Як наслідок Центральна Рада визнавалась вищим законодавчим урядом України.

В окремих регіонах місцеві ради робітничих, солдатських та селянських депутатів за підтримки солдат проголошували встановлення рядянської влади. На середину листопада 1917 р. її проголосили у Сарнах, Рожищах та в інших населених пунктах Волині.

Слід врахувати також Австро-німецьку окупацію 1918 р. ця подія, мала як і негативні так і позитивні наслідки. Командування німецьких і австро-угорських військ вважало УЦР безперспективною і почало втручатись у внутрішні справи. Австро-німецькі війська у певній мірі перешкоджали здійсненню певних планів більшовиків на території України. Поразка Німеччини у Першій світовій війні зумовила виведення австро-німецьких військ з території України після листопада 1918 року. Наслідком антигетьманського повстання 1918 року став перехід влади в Україні до Директорії УНР.

Значною подією було укладення Варшавської угоди 22-24 квітня 1920 р. Директорією УНР і урядом Польщі з метою створення єдиного антибільшовицького фронту. Цей документ давав полякам правові підстави для формування органів влади і управління на підконтрольних територіях. Було утворено Волинську округу з центром у Луцьку, де перебувала канцелярія комісара, дислокувались військові підрозділи, комендантська рота

і загін з польських, американських та французьких офіцерів. Начальником Луцького гарнізону був французький генерал Бернард. За короткий час вони оволоділи багатьма важливими містами Правобережної України та Києвом. Однак в травні 1920 р. більшовицькі війська розпочали контрнаступ на Правобережжя і далі в напрямку на Львів і Варшаву. Як наслідок вся територія колишньої Волинської губернії була окупована більшовиками.

Однак і на цей раз радянська влада не затрималась на Волині. Отримавши чисельну перевагу внаслідок додаткової мобілізації та підтримки Франції польська армія перейшла у контрнаступ і 17 вересня 1920 р. зайняла Луцьк. Через втрату наступального потенціалу обидві сторони пішли на укладення перемир'я у жовтні 1920 р., а в березні 1921р. підписали Ризький мирний договір. За цим документом Польща визнавала УРСР, а частина західноукраїнських земель переходила під владу II Речі Посполитої.

Список використаних джерел

1. Шашкевич Я. Волинський узол //Універсам. – 2003. – №5-6
2. Коваленко С. Хто і що кому винен: До волинських подій 40-х // Шлях перемоги. – 2003. – 26 червня – 2 липня (№27).
3. Державний архів Рівненської області (далі – ДАРО). – ф.160, оп.1, спр.3., арк. 164.
4. Політична історія України. XX століття. У 6-ти томах. – Т.2 Революції в Україні: політико-державні моделі та реалії (1917-1920) –К., 2003.

Баранівський Дмитро,
студент I курсу факультету права,
публічного управління та національної
безпеки Поліського національного
університету
Науковий керівник: кандидат
історичних наук С. Д. Марченко

КРИМСЬКЕ ПИТАННЯ У ПОЛІТИЦІ ГЕТЬМАНА СКОРОПАДСЬКОГО

Анексія Криму у 2014 році актуалізувала проблему українсько-кримських взаємин, які мають давню і неоднозначну історію. У цих взаєминах було різне: і татарські набіги на українські землі, і походи запорожців на Крим, і союзні відносини за Богдана Хмельницького. Проте вже на кінець XVIII ст. обидва народи спіткала спільна доля: вони були однаково поневолені Російською імперією і однаково відчували на собі соціальний і національний тиск з боку імперської влади, а кримські татари відчували ще й релігійний тиск.

З падінням Російського самодержавства у 1917 р. у поневолених імперією народів з'явилася можливість для самовизначення, якою вони відразу скористалися. У Києві у березні 1917 р. було утворено Українську Центральну Раду, яка висунула гасло національно-територіальної автономії, а у Сімферополі у квітні 1917 р. було сформовано Кримсько-Мусульманський Виконавчий комітет як орган національно-культурного самоврядування [1]. Обидва органи орієнтувалися на співпрацю з Тимчасовим урядом, але визнані ним не були. Можливо, це був саме той час, коли Київ та Сімферополь повинні були об'єднати свої зусилля. Проте Центральна Рада не проявила далекоглядності у Кримському питанні, обійшла його увагою у III Універсалі. Спроба поширити владу УНР на Крим, зроблена у квітні 1918 р., була запізнілою, оскільки, незважаючи на успішність походу Болбочана, українські війська змушені були поступитися позиціями на півострові на користь німецької армії [1].

На відміну від Центральної Ради, гетьман Павло Скоропадський, який прийшов до влади в Україні у квітні 1918 р., усвідомлював важливість Кримського питання в українській політиці. Необхідність тісної взаємодії та об'єднання Києва і Сімферополя була обґрунтована і з географічної, і з економічної точки зору. Разом вони могли стати сильнішими. При чому Скоропадський був переконаний, що абсолютно неважливо, на яких умовах

буде це об'єднання, «чи це буде повне злиття, або ж широка автономія, якщо захочуть самі кримці» [2].

Незважаючи на повну невизначеність кримської влади, яка виконувала і більшовицькі, і німецькі розпорядження, Скоропадський прагнув поширення української влади на півострів. З цією метою Рада Міністрів Української держави 27 травня 1918 р. виділила на Севастопольський порт 1 млн рублів та продукти, необхідні для мешканців Севастополя. Значні кошти гетьманська влада виділяла на утримання пошти, телеграфу, залізниць та кінських депо [1]. Проте перейняти управління на місцях представникам Української держави не вдалося через позицію німецького командування, яке підтримало зміну крайового керівництва. Тобто німецьке командування, яке допомогло Скоропадському прийти до влади у Києві, не дозволило йому поширити свою владу на Крим, не підтримало ідею об'єднання Криму з Українською державою.

У червні 1918 р. кримський уряд очолив колишній царський генерал Сулейман Сулькевич, який займав антиукраїнську позицію. Це змусило Павла Скоропадського припинити дипломатичні відносини і економічну співпрацю з урядом Криму. Це означало своєрідну економічну блокаду Криму, яка підтвердила переконання Гетьмана у тому, що економічно Крим не може існувати без України [2]. Такі висновки Скоропадський робив задовго до того, як зросла господарська залежність півострова від України, задовго до того, як Україна почала напувати Крим Дніпровськими водами.

Голодні страйки у Криму змусили уряд Сулькевича у вересні 1918 р. заявити про свою готовність обговорювати форму державного об'єднання з Україною. У відповідь гетьманський уряд зняв економічну блокаду. Проте перемовини виявились безрезультатними через бажання кримської делегації розглядати лише економічні питання і неготовність укласти політичний договір [1].

Затягування перемовин кримською делегацією зумовило негативні наслідки для обох сторін. Через революцію у Німеччині кайзерівські війська,

які забезпечували підтримку урядам Скоропадського і Сулькевича, залишили і Україну, і Крим. Скоропадський і Сулькевич втратили владу так і не уклавши українсько-кримський договір. Нездатність подолати протиріччя, дійти консенсусу і об'єднати свої сили у боротьбі з білогвардійським рухом і з більшовицькою армією дорого коштували Києву та Сімферополю. З утвердженням більшовизму на українських і кримських землях запанував червоний терор.

Отже, незважаючи на спільність інтересів Української держави і Криму, незважаючи на усвідомлення гетьманом Скоропадським важливості і доцільності об'єднання півострова з Україною в процесі самовизначення українського і кримського народу, досягнути вирішення кримського питання у 1918 році так і не вдалося. З новою гостротою це питання постало в українській політиці на початку XXI століття.

Список використаних джерел

1. Карпюк О. Скоропадський і Крим. URL: <https://www.istpravda.com.ua/reviews/2021/05/5/159417/>
2. Червоненко В. Крим, церква і Росія: поради гетьмана Скоропадського українцям. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42343877>

Пасічник Олександра,
студентка I курсу
факультету права, публічного
управління та національної безпеки
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат
історичних наук, С. Д. Марченко

СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ ФОРСОВАНОЇ ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Історія форсованої індустріалізації в Україні отримала широке висвітлення у науковій літературі. В радянські часи вона завжди подавалася

крізь призму будівництва відомих промислових гігантів, перевиконання п'ятирічних планів, перетворення України з аграрної в індустріально-аграрну республіку. Сучасна історична наука акцентує увагу на питаннях про джерела індустріалізації. Сьогодні ми усвідомлюємо, що ціною форсованих темпів промислової модернізації стали мільйони людських життів, загублених в ході колективізації, розкуркулення, голодомору, адже фінансовий тягар індустріалізації ліг, передусім, на українське село. В історичній літературі давно доведені факти спотворення сталінською пропагандою наслідків індустріалізації. Проте навіть враховуючи фальсифікації щодо результатів перших п'ятирічок, процеси індустріалізації, зростання кількості робітників, урбанізації залишаються незаперечними. В той же час усі вони не можуть бути оцінені однозначно позитивно, оскільки мають зворотну сторону, пов'язану із повсякденним життям робітників, з умовами їх життя і праці.

Зростання чисельності робітників зумовлювало потребу їх забезпечення житлом, товарами, продовольством, проте ці проблеми для радянських керманців не були пріоритетними. Міське господарство не відповідало потребам урбанізації, не задовольняло потреби зростаючої кількості населення міст. В перші роки індустріалізації робітники дуже часто мешкали в бараках, неопалювальних сараях, заводських лазнях та інших непристосованих для житла приміщеннях. Будівництво житла відбувалося дуже низькими темпами, а його норма становила 5 кв. м на особу [4, С.177]. Навколо заводів і на околицях міст розвивалися робітничі селища із одно-двоповерховими будинками без комунальних зручностей, що погіршувало санітарно-гігієнічну ситуацію. Одним із способів вирішення житлової проблеми робітників було «ущільнення» непролетарських соціальних верств та націоналізація їх помешкань [4, С.191].

Надзвичайно складною була ситуація із товарним забезпеченням робітників. Ситуація ускладнилася через знищення приватного сектора в економіці і торгівлі в умовах відмови від ринку і переходу до планової економіки задля втілення в життя комуністичної доктрини. Державна та

кооперативна торгівля були неспроможні забезпечити зростаючий попит як на продовольство, так і на промислові товари. Доказом тому була товарна криза 1928/1929 р., що виникла в українських містах [2, С.89]. Для подолання кризи було запроваджено нормований продаж товарів та карткову систему. Спочатку було введено картки на хліб, а згодом і на інші продукти харчування та промислові товари. Норми хлібного пайка для різних категорій населення були різними. Керівництво прагнуло забезпечити хлібом індустріальних робітників і робилося це за рахунок скорочення або позбавлення таких пайків так званого «непролетарського» населення (селян, кустарів, сільськогосподарських робітників). Таким був принцип «індустріальної доцільності» [2, С.90].

Мізерні норми та низька якість продуктів харчування, що розподілялися державою, змушували населення шукати альтернативні шляхи придбання продовольства. Таку альтернативу пропонувала система «Торгзін», яка початково забезпечувала торгівлю для іноземців в СРСР, а згодом стала доступною для радянських покупців. Голодне населення вимінювало в «Торгзінах» свої цінності на продукти харчування. У 1933 році основним видом надходжень у «Торгзінах» були «побутові цінності», а основним реалізованим товаром – хліб (64% від усіх реалізованих товарів) [3, С.112-113].

Зрівняльний розподіл продуктів та інших товарів аж ніяк не стимулював робітників до підвищення продуктивності праці, тому сталінське керівництво вдавалося до адміністративного тиску і «карального» стимулювання праці. Хоча у середині 1930-х років була зроблена спроба прискорити соціалістичне будівництво та підвищити продуктивність праці за допомогою зміни системи організації праці в рамках так званого «стаханівського руху».

Стаханівський рекорд був заслугою кількох робітників, проте задля більшої значущості радянською пропагандою був приписаний одному – О. Стаханову. По суті рекорд був «липовим», але це не завадило йому стати підставою для започаткування стаханівського руху. Коли у 1935 р. було

скасовано карткову систему, сталінське керівництво тимчасово зняло обмеження в заробітній праці, яка стала залежною від реального виробітку. Тобто робітники отримали можливість додатково заробити за перевиконання нормативів гроші витратити на свої потреби [1, С.103]. Стаханівський рух початково передбачав заохочення, матеріальне стимулювання до перевиконання норм, проте в кінцевому підсумку став підставою для підвищення норм.

Отже, сталінська індустріалізація, яка забезпечила перетворення України з аграрної в індустріально-аграрну країну і вивела її на перші місця в Європі та світі по окремих показниках промислового розвитку, не була свідченням цілковитого успіху радянської влади і соціалістичної системи, оскільки мала непривабливий зворотній бік. Форсована індустріалізація відбулася ціною життя розкуркуленого та колективізованого українського селянства і за рахунок низького рівня життя робітників та їх «трудового ентузіазму», що підкріплювався страхом померти з голоду чи бути репресованим.

Список використаних джерел

1. Климів А. Участь молодих робітників промисловості Донбасу в стахановському русі в другій половині 30-х рр. ХХ ст.). Краєзнавство. 2010. №4. С. 102-109.
2. Мовчан О. Товаропостачання робітників УСРР в умовах переходу до форсованої індустріалізації. 1928-1929 рр. Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. 2007. Вип.16. Ч.2. С. 68-96.
3. Священко З. Здійснення в СРСР політики форсованої індустріалізації та пошук джерел її фінансування (кінець 1920-х – 1930-ті рр.). Старожитності Лукомор'я. 2021. №2(5). С.108-115. URL: <http://www.lukomor.mosk.mksat.net/index.php/lukomor/article/view/67>

4. Українське радянське суспільство 30-х рр. ХХ ст.: нариси повсякденного життя: Колективна монографія. Відп. ред. С. В. Кульчицький. К.: Інститут історії України НАН України, 2012. 786 с.

Когоушек Юлія,
студентка ІІ курсу відділення
підприємництва, торгівлі та біржової
діяльності ВСП «Житомирський
торговельно- економічний
фаховий коледж КНТЕУ»
Науковий керівник: кандидат
історичних наук О. В. Мосієнко

ПІСЛЯВОЄННА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ (1945 – ПОЧАТОК 1953 р.): ДОСЯГНЕННЯ І НЕВДАЧІ

Дослідження економічних відносин, зокрема історії розвитку промисловості післявоєнного періоду продовжує залишатися актуальним і на сучасному етапі розвитку України. В умовах неоголошеної війни наша держава стикнулася з проблемою відновлення зруйнованої економіки східних районів. Тому радянський досвід та стратегії відновлення економічного потенціалу за обмежених ресурсів та в короткі терміни заслуговують на увагу дослідників. Тематику повоєнної відбудови розглядали Баран В. К., Даниленко В. М., Бойко О. Д., Кислинська С. А. та інші.

Нацистські окупанти зруйнували 714 міст, більше ніж 28 тисяч сіл, 16 тисяч промислових підприємств, 28 тисяч колгоспів [5, с.86]. Післявоєнна економіка потребувала термінового відновлення промисловості, транспортних шляхів, сільського господарства. Проте з 1946 р. розпочинається так звана «Холодна війна», тому відновлювати та розвивати доводилося як мирну, так і військову промисловість.

Післявоєнна Україна багато в чому відрізнялася від довоєнної. Значно розширилися кордони, зріс політичний авторитет Радянського Союзу,

докорінно змінився демографічний склад, а головне, що всі українські землі опинилися в межах однієї країни.

Західні експерти оцінювали, що на відбудову Радянський Союз потребуватиме не менше 20-25 років [5, с.87]. Але народ був налаштований якнайшвидше відбудувати країну і сподівався на поліпшення політичної ситуації: скасування сталінської версії колгоспного ладу, припинення репресій, поліпшення умов життя.

Повоєнна відбудова здійснювалася згідно «Закону про п'ятирічний план відбудови і розвитку народного господарства на 1946-1950 рр.», ухваленому Верховною Радою УРСР у серпні 1946 р. У цьому законі особлива увага приділялася відновленню важкої промисловості, вугільної промисловості, залізничного транспорту [4, с.8]. Капіталовкладення у п'ятиріччі досягли 6.7 млрд. крб., перевищивши рівень капіталовкладень всього радянського народного господарства в першій п'ятиріччі [2, с.371]. Але цього виявилось замало.

Чисельність людських ресурсів різко скоротилася: у 1950 р. в УРСР налічувалося лише 36,6 млн. осіб проти 41,3 млн. у 1940 р. Якість робітничих кадрів також знизилася, багато висококваліфікованих робітників загинуло. Ситуація змінилася з початком демобілізації влітку 1945 р. На вересень з фронту повернулися демобілізовані спеціалісти з вищою та середньою освітою, а також студенти, викладачі та вчителі шкіл. В Україну до кінця 1946 р. повернулися демобілізовані фронтовики (близько 1,8 млн осіб), а також значна частина «остарбайтерів» і евакуйованих у східні регіони СРСР у 1941 р. осіб. Це дозволило певною мірою вирішити проблему нестачі кваліфікованих кадрів. Для подолання проблеми робочої сили влада почала трудові мобілізації, іноді примусовими методами [2, с.372].

Значних успіхів досягла реконструкція важкої промисловості, яка поглинула 85% інвестицій. До 1950 року здобутки промисловості в Україні були на 15% вище, ніж у 1940 році. Суттєве зростання обсягів виробництва важкої промисловості знову забезпечило Україні місце серед промислово

розвинених країн Європи. У республіці виплавлено більше сталі на душу населення, ніж у Великобританії, Західній Німеччині та Франції. За видобутком вугілля Україна наздогнала Західну Німеччину. І хоча українська промисловість була сильнішою, ніж у довоєнний період, проте її частка в загальному промисловому виробництві в Радянському Союзі зменшилася, оскільки нові промислові центри за Уралом отримали більше інвестицій, і зростання промисловості не призвело до підвищення рівня життя населення [1, с.30].

Основною ознакою економічного розвитку в повоєнні роки був екстенсивний та диспропорційний характер. Тобто розвиток відбувався за рахунок залучення додаткової робочої сили, а значне зростання важкої промисловості досягалося шляхом обмеження виробництва товарів народного споживання; а також за рахунок сільського господарства, науки й культури, які фінансувалися за залишковим принципом. До пріоритетних галузей періоду відбудови належала і електроенергетика.

У 1947 р. було проведено грошову реформу, яка призвела до вилучення грошей у тих, хто мав деякі заощадження. Не забезпечували потреб населення легка й харчова промисловість. Наприкінці п'ятирічки продукція легкої промисловості досягла лише 80 % рівня 1940 р. І все-таки уряд знайшов можливості знизити ціни на товари першої необхідності: хліб, борошно, вершкове масло, м'ясо і вироби з нього, консерви, вироби легкої промисловості [2, с.398].

Розвиток промисловості ускладнювався зовнішньою ізоляцією та відсутністю внутрішнього ринку засобів виробництва. Повоєнну п'ятирічку, за офіційними даними, було виконано достроково. Було створено систему ГЕС, розвивалася металургійна промисловість, хоча в ній і надалі переважали застарілі технології. Легка і харчова промисловість, як і раніше, відставали [3, с.494]. Темпи житлового будівництва не встигали за приростом міського населення, збільшення якого було спричинене передусім невирішеними

проблемами на селі, що змушувало селян перебиратися до міст, заробітна плата робітників залишалася низькою.

Сільське господарство в Україні відбудовувалось повільними темпами. Капіталовкладення в аграрний сектор були недостатніми, та й ці кошти часто перенаправлялись на оборону галузь. Технічна оснащеність колгоспів залишалися на вкрай низькому рівні. Помітно скоротилось поголів'я худоби. Для прикладу: кількість великої рогатої худоби на початок 1946 р. становила 75 % довоєнного рівня [2, с.378]. Матеріальне становище селянства залишалось дуже важким. На відбудову безпосередньо впливала зовнішня політика СРСР. «Холодна війна» з колишніми союзниками по антигітлерівській коаліції диктувала першочерговий розвиток важкої/військової промисловості. Після Другої світової війни Радянський Союз встановив прокомуністичні режими у Центрально-Східній Європі. Під тиском СРСР ці країни відмовилися від допомоги за планом Маршалла. Допомога східноєвропейським союзникам за рахунок українського села призвела до чергового голоду 1946-1947 рр.

Розпочалась електрифікація українських сіл. Проте електроенергія використовувалась переважно для освітлення приміщень, а не для механізації праці. Це зумовлювало відставання аграрного сектору від рівня розвитку промисловості. У 1950 р. продукція сільського господарства України становила 91% від 1940 р. [2, с.388]. У першій половині 50-х років сільське господарство залишалось збитковим, його збитки покривалися державними кредитами й дотаціями. Ситуація ускладнювалася безправним соціальним становищем селян, які не отримували пенсію, не могли вільно міняти місце проживання через відсутність паспортів.

Отже, досягненнями післявоєнного відновлення України є: об'єднання українських земель у межах однієї країни, розвиток важкої промисловості. Економічні показники були на 15% вище довоєнних, зріс видобуток вугілля, Україна демонструвала показники західних держав. Розвиток енергетики дозволив провести електрифікацію українського села.

Попри досягнення, невдачами повоєнної відбудови стали: відстале сільське господарство і як результат – голод 1946–1947 рр., примусова трудова мобілізація, вилучення коштів у тих, хто мав хоч якісь заощадження, нерозвинена легка промисловість.

Таким чином, аналіз процесу післявоєнної відбудови свідчать, що відновлення, а по деяких показниках і перевищення, довоєнного рівня розвитку промисловості було можливим лише завдяки максимальній мобілізації радянською адміністративно-командною системою наявних у країні внутрішніх ресурсів. Водночас повоєнний розвиток України був надзвичайно складним. Відчувалися диспропорції у розвитку різних галузей господарства. Постійно давалися взнаки наслідки війни, які командно-адміністративна система не вирішувала, а поглиблювала. І все-таки до початку 50-х років відбудову було загалом завершено, що стало важливою передумовою подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Баран В. К. Україна в умовах системної кризи (1946-1980-і рр.) / В. К. Баран, В. М. Даниленко // Україна крізь віки. У 15-ти тт. – Т. 13. – К.: Альтернативи, 1999. – С. 304.
2. Баран В. К. Україна у першому повоєнному десятилітті (1946–1955) / В. К. Баран // Економічна історія України : Історико-економічне дослідження / В. К. Баран. – К.: Ніка-Центр, 2011. – С. 366–402.
3. Бойко О. Д. Історія України: Посібник / О. Д. Бойко. – К.: «Академія», 2002. – 656 с.
4. Закон о пятилетнем плане восстановления и развития народного хозяйства УССР на 1946–1950 гг. – К., 1946. – 47 с.
5. Кислинська С. А. Відбудова промисловості Півдня України в період першої повоєнної п'ятирічки / С. А. Кислинська // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : збірник наукових праць. Вип. 3.37 (105). – 2014. – С. 86–89.

Сич Марія,
студентка II курсу відділення
ресторанно-туристичного бізнесу ВСП
«Житомирський торговельно-
економічний
фаховий коледж КНТЕУ»
Науковий керівник: викладач вищої
категорії В. В. Протасов

ТРОКОВИЦЬКИЙ ПОЕТ

На Житомирщині є багато відомих людей, які народилися та зростали тут, або ж надихались красою її природи вже будучи в достатньо зрілому віці. Наш край – це Батьківщина для багатьох відомих людей, видатних письменників, композиторів, вчених, та найбільше з них все ж таки майстрів поетичного слова. Метою цієї дослідницької роботи є ознайомитись з життєвим та творчим шляхом Михайла Семеновича Сича.

26 січня 1941 року в мальовничому селі Троковичі народився, майбутній письменник – Михайло. Пізніше чоловік неодноразово ще згадував у своїх творах про таке дороге серцю село: «Довіку не обірветься стежина, прив'язана до рідного села. Вона мені життя наворожила». Про родину хлопця, односельчани відкликались лише добре. Батько поета, Семен Юхимович, служив в міліції у місті Києві, а мама, Ганна Павлівна, працювала в колгоспі в цьому ж селі. Добрими словами відкликаються й про його діда по матері Павла Захаровича Рубана, адже саме він врятував всю сім'ю в роки голоду 1933 р. так як вмів мурувати печі, чим і заробляв на життя [1. с.153].

Незважаючи на те, що хлопець рано пізнав смак скорботи і нелегкої роботи, Михайло ріс працелюбною, творчою, відкритою до всього нового дитиною. В школі його цікавили гуманітарні предмети, особливо хлопчину вабили мова та література, також любив займатися музикою чи малюванням. В цьому ж навчальному закладі почав пробувати свої сили в написанні віршів.

Молодші за віком діти не сприймали його творчість серйозно, тому частенько насміхались над ним. Михайло в таких випадках завжди залишався спокійним.

Досить тяжкою втратою для дитини, на той час, стала смерть матері. Жінка не втрималась на драбині та впала, розбившись насмерть. Тоді ж парубок, який намагався хоча б трошки придушити душевну біль, почав писати вірші від яких мурашки по шкірі: «Чи знаєш ти як світ земний холоне, коли, як лід, у матері рука».

Вже в 1958 році Михайло закінчив Троковицьку сільську школу, після чого вступив до Житомирського педагогічного інституту на філологічний факультет. Обидва навчальні заклади закінчив з відзнаками.

Пізніше чоловік став працювати в селі Старий Солотвин Бердичівського району на Житомирщині. Михайло завжди був спокійним та врівноваженим, з розумінням відносився до дітей за що вони його й любили. Та все таки ця любов не втримала митця на посаді вчителя і він перейшов на журналістську діяльність, яка йому явно подобалася більше. Працюючи спочатку кореспондентом, а пізніше відповідальним секретарем обласної газети «Радянська Житомирщина», Михайло Семенович не втрачав можливості писати вірші, які друкувалися в пресі і вже в 1968 році в Києві з'являється друком і перша поетична листівка – збірка поезій «Березневий вир».

Також чоловік служив рядовим і офіцером Радянської Армії. Після закінчення строкової служби вчителював в одній із віддалених шкіл Диканського району Полтавської області, де викладав українську мову та літературу.

Згодом, у 1971 році Михайло переїжджає на проживання до міста Житомира, але частенько навідувався до будинку де минуло його дитинство і юність, щоб просто відпочити, побути на самоті.

15 років Михайло Семенович віддав журналістиці, де пройшов шлях від кореспондента, літредактора до відповідального секретаря газети «Радянська Житомирщина», був уповноваженим по області республіканського агенства авторських прав.

Михайло Семенович Сич – протягом усього життя радував читачів своїми поетичними збірками: «Березовий вир (1968 р.), «Вербове полум'я» (1971 р.), «Весняні багаття» (1975 р.), «Яблунева дорога» (1979 р.), «Житнє сонце» (1983 р.), «Крило Ікара» (1988 р.), «Годинник на долоні» (1990 р.), виданих у Києві, драматичної поеми «Чорний лелека» (2005 р.) [2. с. 98].

Багато віршів з цих збірок перекладалися російською, болгарською, адигейською мовами. Поет, навіть, встиг побувати Лауреатом обласної літературної премії ім. Бориса Тена [3].

В народі говорять: «Талановита людина – талановита у всьому». Михайло Сич приємно дивував не тільки своїми поетичними творами, а й прекрасними картинами. Приблизно в 1970 році поет зробив перші кроки в сфері живопису.

Найбільше Михайла, як художника, приваблював натюрморт. Він мав неабиякий талант поєднувати квіти і плоди, посуд та різноманітні побутові речі в дивні ансамблі та надавав їм певну символіку або ж глибоко прихований філософський зміст. До таких належать: «Полісся», «Мавчин куточок», «Мамай при багатті», «Криниця в Троковичах». Цікавим фактом є те, що свої картини він не продавав, а тільки дарував, тай рамки до власних картин робив самостійно. Картини Михайла Сича і до сьогодні радують око учнів та вчителів Троковицького природничо-екологічного ліцею, адже у фойє розміщені роботи художника [4].

21 травня 2012 року близьких, письменників та читачів облетіла жахлива новина, у всіма любимого, Михайла Семеновича перестало битися серце. Він більше ніколи не зможе присвятити рядки своїх поезій, своїй єдиній, неповторній та такій розуміючій дружині: «Ти руки дай на весь цей білий світ – на тому світі нам часу не стане!». Її звали - Світлана, вона займалася більше господарськими справами, а чоловік міг вільно творити. Жінка працювала вчителькою, тому розуміла і приймала творчі нахили свого чоловіка, який поезією виражав свою вдячність. В парі творче подружжя народило та виховало двоє дітей [5].

Отже, Михайло Сич був шанованою людиною серед письменників, журналістів, творчих людей свого часу, однак зараз інтерес до його творчості трохи зменшився, тому актуальність теми дослідження полягає в потребі збереження пам'яті про славетних земляків. Адже для сучасної України одним з основних пріоритетних завдань є формування національної самосвідомості, виховання підростаючого покоління на культурно-історичних цінностях та видатних особистостях нашого народу.

Список використаних джерел

1. Пасічник М. П. Письменники Житомирщини. Книга 1 / М. П. Пасічник. – Видавець ПП Пасічник М. П., 2010. – 428 с.
2. Сич М. С. Годинник на долоні. Поезії / М.С. Сич. – Київ: «Радянський письменник», 1990. – 142 с.
3. Горобей В. З поезій на полотно / В. Горобей // Нове життя. – 1998. - №11.
4. Славінський Б. Годинник тихо йде в мої долоні, це значить не кінчається життя / Б. Славінський // Житомирщина. – 2006. - №1.
5. Сич Михайло Семенович – URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 21.11.2021).

Степура Вікторія,
студентка I курсу
факультету права, публічного
управління та національної безпеки
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат
історичних наук, С. Д. Марченко

СИМВОЛІЧНИЙ ЛАНЦЮГ ЗЛУКИ

В історії кожного народу є події, які змінюють її хід, які символізують початок нового етапу розвитку, які мають вирішальний вплив на суспільну свідомість. Такими були Помаранчева революція і Революція Гідності в незалежній Україні, таким був Акт Злуки УНР і ЗУНР в роки Національно-

демократичної революції в Україні, таким був «живий ланцюг» у річницю Злуки у 1990 р. Остання подія викликає особливий інтерес, оскільки відбулася в умовах існування старої радянської системи, але засвідчила формування нового типу мислення і високого рівня суспільної свідомості, стала символом краху радянської імперії і комуністичної ідеології.

«Живий ланцюг» 21 січня 1990 року розпочався в місті Івано-Франківськ від будівлі Народного дому. І це не випадково, адже 22 січня 1919 року, коли було проголошено Акт Злуки ЗУНР і УНР, уряд ЗУНР перебував якраз у Народному домі і приймав доленосні рішення. Тому історично справедливим було розгортання «живого ланцюга» у річницю Злуки від Івано-Франківська через Львів і до Києва. Більше чотирьох мільйонів людей, тримаючись за руки, творили найбільшу в історії акцію.

Автором ідеї дійства був голова секретаріату Народного руху України – Михайло Горинь. Відповідальність за захід в цілому несла Крайова рада, її очолював Микола Яковина. В організації ланцюга брало участь багато людей, серед яких активісти Богдан Борович, Петро Арсенич, Олег Вічаренко, активісти Руху і Товариства української мови імені Тараса Шевченка, активісти Гельсінської спілки. Підготовка «Живого ланцюга» тривала впродовж кількох місяців. Почанаючи з вересня 1989 року організатори, які представляли різні області, регулярно збиралися на спільні наради.

«Ланцюг» завдовжки 770 кілометрів об'єднав Івано-Франківськ, Львів, Рівне, Луцьк, Житомир, Київ, Донецьк. У акції, за офіційними даними радянського режиму, взяли участь близько 450 тисяч осіб. Згідно з неофіційними підрахунками – від 1 до 5 мільйонів осіб. «Живий ланцюг» тримався більше години, проте був досить неоднорідним. Крім «ланцюга» кожному населеному пункті проходили віча, на них обговорювали злочини комуністичної системи, причини і наслідки Голодоморів, Чорнобильської катастрофи. Саме це надихало людей, це створювало враження таке, що ми повинні бути незалежною державою, і це був серйозний крок до незалежної країни. З іншого боку, це був спосіб об'єднання всіх демократичних сил.

«Живий ланцюг» став символічним виявом прагнення українців до державної незалежності та національної єдності.

Організатори заходу передбачали можливу неоднорідність у щільності «ланцюга» в різних регіонах. Бажаючи долучитися до акції у Львові стояли у кілька рядів, тоді як на Київщині та Житомирщині на деяких відрізках шляху інтервал між учасниками становив кілька метрів. Щоб забезпечити відносну рівномірність у штабі було вирішено скеровувати в окремі райони автобуси з активістами зі Львова та Івано-Франківська.

«Живий ланцюг» був одним з перших масових заходів, ініційованих Народним Рухом України за перебудову. Про підтримку акції серед широких верств населення свідчить не тільки кількість учасників, але й величезна кількість саморобних плакатів та блакитно-жовтих прапорів.

Люди виходили з почуттям гідності і відчуттям того, що мали бути зміни. Відчувалося, в повітрі носилося – має бути якась зміна у державі. Народ справді хотів демократичних змін, і демократичні зміни уявлялися як проголошення державної Незалежності України. Ця акція підтвердила опозиційні настрої українських громадян по відношенню до комуністичного режиму і готовність відстоювати свої позиції, протистояти політиці комуністичної партії.

На мою думку, це була подія європейського рівня. На той час подібні акції, щоб зібралися одночасно стільки людей і задекларували свою національну єдність і прагнення до незалежності, ніде не відбувалися. Такого масштабу акція була свідченням краху радянської системи у Європі, краху тоталітарного комуністичного режиму та свідченням пробудження національної свідомості українців як європейської нації.

Список використаних джерел

1. 1990 – символічний ланцюг злуки «Українська хвиля» від Києва до Львова <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/sichen/21/1990-symvolichnyu-lancyug-zluku-ukrayinska-hvylya-vid-kyuева-do-lvova>

2. Живий ланцюг Соборності

[https://uk.wikipedia.org/wiki/Живий_ланцюг_Соборності_\(акція\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Живий_ланцюг_Соборності_(акція))

Прищеп Олена Ярослава,
студентка 1 курсу агрономічного
факультету Поліського національного
університету
Науковий керівник: доктор історичних
наук, професор Н. Й. Романюк

«ОКРИЛЕНИЙ МРІСЮ»: ІСТОРІЯ ЖИТОМИРСЬКОГО ВІНАХІДНИКА

Початок ХХ століття в світі позначився важливими технічними винаходами та їх впровадженням у життя. Бурхливий розвиток техніки зумовив появу нових галузей промисловості, зокрема авіаційної. В 1903 році був здійснений перший політ літака, який побудували брати Райти. «Флайер» протримався в повітрі 59 секунд і пролетів 260 метрів. Його офіційно визнали першим в світі апаратом, який будучи важчим за повітря, здійснив пілотований політ з використанням двигуна.

Серед відомих українських діячів авіаційної галузі – Сікорський та Нестеров. Проте, були й інші імена, які заслуговують на нашу пам'ять. Серед них і наш земляк Яків Антонович Артемчук, який виявився геніальним винахідником у багатьох галузях техніки, проте більшість свого життя присвятив конструюванню, будівництву та випробуванню літаків. Яків Антонович – заслужений раціоналізатор СРСР, який впродовж свого життя, не маючи базової та вищої освіти, збудував близько 20 унікальних літальних апаратів.

Відомий Житомирський пілот-самоук Яків Артемчук народився у звичайній селянській сім'ї з села Торчин тодішньої Малинської округи Київської губернії. Найбільшим враженням дитинства для нього став літак, якого хлопець вперше побачив низько над рідним селом. Тоді налякалася вся

родина, поховалася хатня живність. А п'ятирічний Яків стояв і спостерігав за дивним металевим об'єктом, наче знав, що згодом той стане його долею. У десятирічному віці у страшній 1933 рік Яків Артемчук втратив свого батька, проте сім'я врятувалася, бо колгосп відшкодував частково продуктами втрату годувальника. Потім мати поїхала з села до сестри на Херсонщину. Там Яків з меншим братом, що були школярами, шукали свої шляхи заробітку – для шкільного кабінету фізики вони збудували діючу модель парової машини у розрізі – котел, циліндр, поршень, колінвал, маховик, золотники.

Щоб допомогти меншому синові його влаштували до дитячого будинку в селі Чубинське під Києвом. Як з'ясувалося, окрім навчання тут діяло багато гуртків, і Яків записався одразу до всіх. Тут він вперше збудував двохметровий планер, на якому навіть політав. Потім зробив власними руками велику модель крейсера «Аврора», який незабаром переробив на підводний човен. Замість палуби спорудив сидіння, з боків для стійкості приробив поплавки, рубку з люком, змайстрував вікна-ілюмінатори, педалі з приводом на гвинт. Коли ж ця конструкція опинилась під водою, на жаль, через мутність води нічого не було видно, тому інтерес до підводних таємниць зник. По закінченні школи Якову Артемчуку не вдалося продовжити навчання і він пішов працювати на фабрику, де майстер відразу надав йому 5-й розряд слюсаря. Технічні знання Яків хапав на льоту і цим був схожий на батька, який вважався у селі кращим ковалем та майстром на всі руки, хоча спеціально ніколи не навчався.

До початку війни Яків Артемчук став, як і старші брати, непоганим трактористом і комбайнером, ось тільки брати для цього курси спеціальні пройшли, а Яків був самоуком. З початком війни тракторну бригаду разом з технікою мали евакуювати на схід, проте швидкий наступ німецьких військ завадив здійсненню цих планів [4]. Яків Антонович мусив повернутися до села Юрівка Радомишльського району Житомирської області, де працював у передвоєнні місяці та де, незважаючи на складні часи, знайшов своє кохання – красуню Надію. Німецька окупаційна влада забороняла селянам молоти зерно, дозволяли взяти лише по 150-200 грамів, а щоб змолоти жменю борошна,

потрібно було йти за 8 кілометрів на контрольований владою млин. Щоб вийти зі скрути Артемчук змайстрував ручний млин, відтоді сім'я могла їсти свій хліб. Про підпільний млин дізналися спочатку сусіди, а згодом люди з кількох сусідніх сіл вдень та вночі стояли у черзі – мололи зерно. При появі у селі німців млин по частинам розходився по оселям сусідів. Самі ж Артемчуки деякий час переховували у себе пораненого старшого лейтенанта Червоної Армії Бориса Таратуту, який згодом в навколишніх лісах організував партизанський загін. А Яків Артемчук не раз ремонтував зброю для партизанів, у чому допомагала й наречена. З Надією Іванівною Омельченко побралися на початку 1943 році у Радомишлі, хоча це було небезпечно. Як потім з'ясувалося, під виглядом реєстрації шлюбів німці складали списки молодих людей для відправки на примусові роботи до Німеччини.

Наприкінці сорок третього року після звільнення частини Житомирщини від німецької окупації Яків Артемчук пішов на фронт. Він хотів потрапити у льотні війська, навіть писав відповідну заяву, проте йому відмовили. Яків потрапив в піхоту і став кулеметником. Повернувся додому у 1945 році з бойовими нагородами. Після війни вже у 1948 році Яків та Надія Артемчуки ще раз зареєстрували свій шлюб, адже реєстрацію 1943 року радянська влада визнала недійсною, хоча вже мали на цей час чотирирічного сина Миколу. Згодом народилися молодший син Василь та донька Валентина.

Свій найперший літак Яків Артемчук побудував на початку 50-х років. В нього було лише одне колесо, на кінцях крил були прилаштовані ролики, і на хвості маленьке колесо. В ті роки книжку про техніку польотів дістати було неможливо, тому Артемчук навчався літати сам, на своєму першому літакові. Спочатку він їздив, щоб навчитись управляти кермом, крила весь час хилились то в один, то в інший бік. Потім почав робити невеличкі стрибки. Цей літак Яків Артемчук розбив на дрібнесенькі шматочки, а вперше полетів лише на четвертому своєму літаку [5].

Але це була не єдина мрія молодого і обдарованого чоловіка. Він мріяв не лише про небо, а й про космос. З самого дитинства Яків цікавився небом і

зорями. Він зачитувався Ціолковським, і дуже довго вірив, що на Марсі є життя. Він часто майстрував телескопи і задивлявся ночами у небо. Коли йому було вже під сорок, в космос почали запускати собак, і Артемчук навіть почав заздрити нашим чотирилапим товаришам. Він постійно замислювався над тим, що ж тварини можуть розповісти людям. Вони ж здатні лише гавкати від страху. Чоловік вважав це все пустою тратою грошей і через це написав листа до Москви, в якому написав, що «Якщо вже й собаки там виживають, тоді і я зможу! І якщо мені дозволять полетіти, то я буду передавати в деталях всю інформацію і ладен віддати життя заради науки...». Пізніше Яків Артемчук отримав відповідь з подякою за таку жертвність, але наголошувалося, що життя людини для країни – головніше, і що в космос готуються полетіти люди з більш сильним здоров'ям. Яків розумів, що зі своїм здоров'ям він не довго протримається, тому змирився з цим [3].

В МТС пропрацював Артемчук недовго. В кінці 1940-х років влаштувався працювати на гранітний кар'єр під Житомиром на посаду слюсаря. Коли там виходила з ладу техніка, всі одразу ж бігли до Якова Артемчука, і той не просто лагодив їх, а ще й удосконалював. Так він з часом став ще й електриком, і дизелістом. Його праця тоді була високо оцінена і він отримав звання заслуженого раціоналізатора України. Якова Артемчука не всі сприймали однозначно. Хтось із сусідів вважав його одержимим технікою та польотами, комусь не подобалося його негативне ставлення до людських шкідливих звичок. Але родичі, друзі, та колеги по роботі згадують його не лише як винахідника, а й як надзвичайно веселу та дотепну людину. З Яковом Артемчуком завжди було цікаво, його широка ерудиція, такт та приємна мова робили з нього надзвичайного оповідача, який, сяючи, запалював інших.

Був 1950 рік. Випробування літака проходило на Крошні. Там, де зараз багатоповерхівки, було поле. Зібралось кілька сотень людей. І літак злетів нормально, пролетів, розвернувся. Попереду – триметровий куш. Коли льотчик потягнув штурвал на себе, літак рвонувся вертикально вгору, набрав висоту і пішов на «мертву петлю». Смерть, здавалося, поруч. Льотчик, не

маючи досвіду, різко подав штурвал від себе, і літак перейшов у піке. Перед самою землею Яків встиг вивести машину з вертикального падіння, але крило зачепилося за землю. Удар, поламалися крила... Коли льотчик вибрався із палаючої кабіни, сотні людей скрикнули: «Жи-ви-ий!» [1].

В окремому приміщенні будинку Артемчука «проживають» його найголовніші винаходи: дельтаплан, вертоліт, та його літак «АЯ – 7».

Свій перший літак Яків Артемчук зробив у далекому 1953 році. Назвав крилату машину «АЯ-1» (за власними ініціалами). Потім були «АЯ-2», «АЯ-3», «АЯ-4» ... Льотною «вершиною» є «АЯ-7». Цей останній на сьогоднішній день літак - вже «ветеран авіації» (сконструйований ще в 1985 році і з тих пір безліч разів модернізований), проте і на початку ХХІ ст. злітав у небо, як новенький! Якову Антоновичу навіть виділили окрему власну злітну смугу на місцевому аеродромі. Щоб доставити літак від дому до аеродрому, його доводилося розбирати, на самому аеродромі знову збирати.

Яків Антонович власноруч сконструював і випробував не один надлегкий літальний апарат – починаючи від автожиру і закінчуючи одномісним вдосконаленим літаком «АЯ-7». У його винахідницькому доробку – моторолер, аеросани, автомобіль, домашня вітроелектростанція, міні-трактор з усіма причіпними знаряддями, якими обробляє шістдесят соток поля, де він ще влаштував злітну смугу для свого авіадітища. Відчуття польоту не лише надихає, захоплює, а й зцілює – переконаний колишній вихованець дитбудинку, де вперше на зорі свого життя пізнавав радість технічної творчості, осягав тонкощі планеризму. Яків Антонович – майстер «Золоті руки», лауреат Державної премії України в галузі науки та техніки, заслужений раціоналізатор України, ветеран Великої Вітчизняної війни. Він – творець унікального «реактивного» термовідбійника для обробки граніту [6].

Артемчук Яків Антонович прожив довге й цікаве життя і помер 14 січня 2009 року у віці 86 років, здійснивши свій останній політ у вічність. Поховали його на Крошненському кладовищі в місті Житомирі, і хоча його вже немає

серед живих, пам'ять про його мудрість залишиться з нами, результати його творчості надихатимуть молоде покоління на нові звершення [2].

Людина завжди мріяла навчитись «ходити» по небу. Ще з часів зародження світу збереглися легенди про польоти людей. В наш час також існують люди, які борються за свою мрію літати, і таки дечого досягають. Таким був відомий пілот-авіаконструктор Артемчук Яків Антонович. Його приклад втілення в життя своєї мрії може послужити зразком і теперішнім і майбутнім поколінням.

Список використаних джерел та літератури

1. И. Шуневич. Знай наших! // Факты. – 2003. – 26 декабря. – С. 29.
2. . І. Ліберда. Окриленість.// Радянська Житомирщина. –1985. – 14 грудня.
3. К. С. Горбаченко, Ю. В. Макаров. Машиностроение // Самолеты строим сами. – 1989. – С. 152-153
4. М. Пьеха. Невсипущі крила. // Житомирщина. – 2005. – 24 березня.
5. Ю. Жалнин. Полет.// Социалистическая индустрия. – 1979. – 6 октября.
6. Ю. Мельничук. Житомирский самоучка Яков Артемчук построил самолет. // Эхо. – 2004. – 12-18 августа.

Шикирава Анна,
студентка ІІ курсу відділення
ресторанно-туристичного бізнесу ВСП
«Житомирський торговельно-
економічний
фаховий коледж КНТЕУ»
Науковий керівник: викладач вищої
категорії В. В. Протасов

ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ОФОРМЛЕННЯ РУХУ ПАЛИВА

Важливе значення при веденні обліку витрат на сільськогосподарських підприємствах має правильне документальне оформлення руху палива.

Вартість використаного палива є важливою складовою собівартості продукції, чим і пояснюється важливість піднятого в роботі питання.

Особливостям організації бухгалтерського обліку та документального оформлення руху товарно-матеріальних цінностей присвятили свої праці Бутинець Ф.Ф., Василенко Ю.А., Даньків Й.Я., Крупка Я.Д., Лишиленко О.В., Нашкерська Г.В., Плиса В.Й., Ткаченко Н.М., Чебанова Н.В., Чорна М.В. та багато інших. Аналіз матеріалів з даного питання свідчить, що потребує подальших досліджень порядок документального оформлення руху палива на сільськогосподарських підприємствах.

Метою роботи є розгляд особливостей документального оформлення руху паливно-мастильних матеріалів при експлуатації автомобільного транспорту на сільськогосподарських підприємства.

Як свідчить практика, на підприємствах для видачі паливно-мастильних матеріалів водіям широко використовуються різні документи, зокрема, накладні на видачу палива, тощо. Досліджуване в роботі підприємство для видачі палива водіям використовує лімітно-забірні картки. Через ці картки оформлюється відпуск витратних матеріалів, необхідних для виготовлення продукції, здійснюється поточний контроль за дотриманням установлених обмежень щодо відпуску матеріалів на виробничі потреби, а також відбувається списання матеріальних цінностей зі складу [1, с. 88]. Приклад заповнення лімітно-забірної картки на видачу палива водіям розглянемо в таблиці 1.

Таблиця 1

Лімітно-забірна картка на отримання матеріальних цінностей №32

Рік	Місяць	Число	Сільськогосподарське підприємство	Код обліку
2021	6		ПсПО «Колодіївське»	

Отримувач: Вікарчук М.М. Дозволено

Призначення: автомобіль ГАЗ-53

	Назва матеріальних цінностей					
	<u>А-80</u>					
<u>Одиниця виміру</u>	<u>літр</u>					

Керівник
сільського
господарства

<u>Ліміт відпуску</u>						
<u>Додатково дозволено</u>						

підпис
Головний
бухгалтер

підпис

Дата відпуску	Видано						Підпис особи отримувача
9.06	15						
10.06	20						
11.06	30						
12.06	30						
13.06	20						
17.06	30						
18.06	10						
19.06	30						
20.06	15						
21.06	25						
22.06	25						
23.06	30						
24.06	35						
25.06	20						
26.06	25						
27.06	25						
28.06	25						
Всього	410						
Ціна	25,30						
Сума	10 373						

Джерело : складено автором

Як видно з наведених в таблиці 1 показників, водієві для здійснення службових обов'язків видавалось паливо. Облік наявності та руху палива, ведемо в подорожніх листах, що виписуються на кожен день. В кінці місяця використане автомобілями паливо списується на підставі акту, складеному комісією. Розглянемо зразок складання акту в таблиці 2.

Таблиця 2

Акт на списання ПММ

Комісія в складі:

Директор - Матвійчук В.О.,

Бухгалтер - Шикирава Л.Л.,

Водій - Вікарчук М.М.

склала справжній акт про те, що з 09.06.21р. по 30.06.21р. при експлуатації автомобіля ГАЗ-53, держ. номер 18-15-ЖИЛ, використана наступна кількість ПММ, що належить списанню:

Найменування ПММ	Пробіг, км	Витрата фактична	Витрата по нормі	Економія	Сума
Бензин	1320	31л/100км 410	33л/100км 436	26	10 373
Масло	-	-	-	-	-
Гальмівна рідина	-	-	-	-	-

Направлення витрати: заготівля кормів.

Додаток: подорожні листи №№ 81-113.

Члени комісії:

Директор - Матвійчук В.О.,

Бухгалтер - Шикирава Л.Л.,

Водій - Вікарчук М.М.

Джерело: складено автором

Як свідчать наведені в таблиці 2 показники, водій фактично використав трохи меншу кількість палива, ніж передбачалось за нормою для даного автомобіля, що і призвело до економії.

Своєчасне документальне оформлення руху товарно-матеріальних цінностей, які використані в господарській діяльності, сприяє достовірному відображенню в обліку та звітності підприємства інформації про наявність та стан запасів.

Список використаних джерел

1. Я. Д. Крупка, З. В. Задорожний, Н. В. Гудзь та ін. Фінансовий облік : підруч. 4-те вид. доп. і перероб. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. 451 с.